

Divna Zečević

USMENA KAZIVANJA U OKOLICI DARUVARA

Sakupljački rad u okolici Daruvara izvršen je od 29. IX do 9. X 1966. u selima: Uljanik, Gornji Uljanik, Uljanički Brijeg, Doljani, Brestovac, Hercegovac, Tomašica, Rastovac.

Gotovo u svakome selu živi barem po jedan dobar pripovjedač, bolji od ostalih potencijalnih¹ pripovjedača, koji ga slušaju isto tako dobro i s istom moći uživljavanja kao što on dobro zna pripovijedati.

Takav čovjek, muškarac ili žena, živim duhom i maštom uspravljen nad zemljom koju obrađuje i još življe i bogatije vezan uz nju — postoji ili je postojao gotovo u svakome selu; jer tamo gdje ga nećemo zateći živa — izaći će pred nas lica njegovih slušalaca, osvjetljena sjećanjem na njegove riječi.

Onima koji prolaze tragom njihovih u osnovi bespomoćnih i već sašenih osmijeha, nama, na putu do slijedećeg izvora žive riječi, ove udoline zatišja ponavljaju da izgovorena riječ izmiče bešumno i neuhvatljivo sa životom onoga od čije se ličnosti ne može odijeliti, izmiče neuhvatljiva ipak i usprkos preciznom pamćenju tranzistorskog magnetofona marke »Philips«, čije porozno uho upija svaki šum izgovorene riječi, ali ne i poglede, pokrete i mirise.

Ovaj izbor građe snimljene u okolici Daruvara, zapisi, nužno gube sve prednosti usmenog pripovijedanja, jer »... zapis već sam po sebi neizbježno deformira djelo i transponira ga u drugu kategoriju«².

Čitalac pristupa zapisima kao što se pristupa svakom tekstu, iako ga sve u toku čitanja upućuje na izvorni karakter riječi koja bje u početku — usmena. Budući da ovdje objavljujani tekstovi nisu namijenjeni širokoj čitalačkoj publici — označeni su samo brojevima. Na pitanje o čemu će pripovijedati, ometen u spremnosti da započne priču u koju je zagledan, pripovjedač već odsutan odgovara: »Sad ćete čuti« i nastavlja:

»Bili siromah, znate, muž i žena a drveta nisu imali jedne klike.

¹ Svaki je slušalac potencijalni pripovjedač, jer prenošenje priča, pripovijedanje, omogućuje i sama priroda folklornog djela.

»Poput *langue* folklorno djelo postoji izvan pojedinih osoba, ono postoji potencijalno i samo je kompleks određenih normi i poticaja, podloga živoj tradiciji koju izvođači oživljuju kićenim individualnim stvaralaštvom, kao što stvaraoci *parole* postupaju s *langue*.« (R. Jakobson — P. Bogatyrjev, *Folklor kao naročiti oblik stvaralaštva*, u knjizi: R. Jakobson, *Selected Writings*, IV, 1966, Mouton & Co, The Hague — Paris, str. 6)

² R. Jakobson — P. Bogatyrjev, o. c., str. 11—12.

Pa što sade? . . . « (Tekst br. 14)

ili se umjesto nepostojećih naslova javlja karakteristična formula u funkciji najave i uvoda:

»Bili jedanput jedan čovjek i jedna žena . . . «.

U uvodnom dijelu ovoga izbora, pod brojem 1 do 7, objavljena su, najčešća uostalom, kazivanja događaja čiju istinitost pripovjedač naročito naglašava činjenicom da je to o čemu priča sâm doživio.

Osluškujući svoje i svojih najbližih čudne i neobjašnjive doživljaje kojih se duboka funkcija ispoljava u toku samog pripovijedanja, jer — ispričani, takvi doživljaji povezuju i prožimaju svakodnevnu jednoličnost napornog života sa živim izvorom čovjekove uobrazilje, čovjek otkriva dimenzije fantastičnog i mističnog »drugog« svijeta, naslućuje da se »ovaj život« svakodnevni održava na nesigurnom, lažnom dnu. Mogućnosti realnog i maštovitog međusobno se prepleću.

Međutim, maštovitost u pričanju »istinitih« doživljaja nije posljedica i ne objašnjava se samo neznanjem i nepoznavanjem naučnog tumačenja nekih prirodnih pojava. Ostatak neobjašnjivo čudesnog potvrda je poetskog u čovjeku kao što je to i potvrda njegova sluha za metafizička pitanja.

Ovaj svijet i onaj drugi svijet — prisutni su u takvim pričanjima istinitih događaja i prožimaju se, svakako ne u kanonskom kršćanskom, nego u apokrifnom i prije svega, poetskom smislu. Ostatak nejasnog i neobjašnjivog, »nečistog«, filtrira se na mjesečini (I mjesečina može biti pogled na svijet, M. Krleža), pa se i nečastivi javlja kao apokrifni simbol za pogansku slutnju neobjašnjivog, podzemnog. Mogućnosti svakodnevnog — ograničene su.

Kada nas čovjek u toku pripovijedanja »istinitog« događaja uvjerava: »To vam je živa istina. To sam vam ja doživio, vjerujte meni«, onda zahvaljujući samom njegovu pripovijedanju, a ne spomenutim digresijama, vjerujemo u mogućnost koja se upravo pred nama stvara (otvara) i koje nastanku prisustvujemo začuđeni:

» . . . Kada sam skrenio kola na stranu, jedna za drugom prolazu — duše!« (Tekst broj 5)

Ili nad dječakom koji pored plotu vezuje klompu:

» . . . raste žena, raste. Svakojake boje. Raste. Bila jabuka tamo velika i ja ne znam je l' ta jabuka još i sad tamo. Raste. Raste, pa višja od te jabuke, znate, narasla. Svakojake boje. Tanka. Visoka. Smrt je to.« (Tekst broj 7)

Vizija smrti u spektru boja koje već oslijepjeli starac pojedinačno ne spominje! Možda su se upravo te »svakojake boje« javile i mogle javiti u sjećanju slijepa čovjeka. Smrt koja više nije blijeda, nego je sva u bojama — zadržala je u sebi nešto prijeteće. Nije samo tanka i visoka. Pred nama raste vizija smrti, prijeteća je upravo u svome rastu i to slijepi pripovjedač ponavlja pet puta.

Pripovijedati »istinite« događaje — stvaralačka je aktivnost.
»Ako pričam nešto što mi se stvarno desilo, onda ću ispustiti ve-

činu nevažnih i dosadnih momenata; time u stvari prekidam kontinuitet stvarnog događaja i zamjenjujem ga epskim kontinuitetom, koji je stvaran direktno i neposredno samim aktom pričanja.«³

Pripovijedanje »istinitih« i neobjašnjivih doživljaja prethodi svim daljim mogućnostima koje iz njega proistječu. Kada isti slijepi starac iz Gornjeg Uljanika (rođen 1886) pripovijeda kako mu je kćer naletjela na »vilinsku trpezu«, ispod duda, i tako naglo oslijepjela, upozorava nas: »... a to je živa istina. To nije samo nekakva priča«, a neposredno zatim »sjeća se« slijedećeg dijaloga:

» — Šta si, šta si joj uradila? — veli stara derektorica vilenska, gazdarica.

A ona kaže: — Pa eto, kaže, pa mi dijete naletilo na moju trpezu. — Oni su imali tamo raširenu večeru, te vile.

A ona kaže: — Pa zašto si, kaže, udarila ju po očima? Neće, veli, dijete videt, nisi to morala napraviti'. —

Kaže ona, veli: — Hćela sam joj noge prekin'ti — veli ona vila što ju udarila rupcom po očima. Samo udar'la po očima.«⁴

Kao što se u ovom dijalogu javlja »derektorica vilenska«, javit će se i mogućnost da u raj u nema Boga:

»On kuca na vrata. Sveti Petar odgovara, kaže:

— Tko je?

— Ja, seljak koji je ugovorio s Bogom da vodim marvu u raj.

No što je sada? On kaže:

— Boga nema kod kuće, on je otišo na teren.«⁵

Tako se može dogoditi da u bajci (tekst broj 19) auto koji leti iznad šuma — pregazi miša:

»Odma' ona sjeda. Auto ide onak' po zraku. E, slučajno je bio neki miš, siročče, pa njega pogazi. Pogazi ga. A što? On siročče šepa.«

Kada ova izrazito dobra pripovjedačica pokuša izraziti obilje hrane koja se pojavljuje nakon »škljocanja« o čarobni prsten, onda će se sjetiti onoga što za nju u bijednom životu kakvim živi predstavlja obilje: salama, sir i kruh!

»Odma' tu je svega: salama, sira, kruha. Što god želi. Evo, ima, ima.« (Tekst broj 19)

Dešava se da upravo u najsiromašnijoj kući u selu naiđemo na dobrog pripovjedača kao i u takvoj kući u kojoj se loše gospodari (a ima čitavih sela u kojima se npr. slabije gospodari za razliku od drugog sela koje je u svemu uspješnije: Doljani—Tomašica) ili među onima koji su ostali ne-

³ K. Čapek, Marsija ili na marginama literature. Prev. Z. Jevtić, Beograd, Kultura, 1967, O teoriji bajke, str. 125.

⁴ D. Zečević, Usmena kazivanja u okolici Daruvara, Rukopis Instituta za narodnu umjetnost (dalje rkp. INU) br. 773, str. 127.

⁵ D. Zečević, o. c., rkp. INU 773, str. 27.

Pripovjedačica Julijana Sedl

Foto: J. Milčević, 1966.

Institut za narodnu umjetnost

kako po strani opće strasti za stjecanjem, strasti koja se više ni na selu ne ispoljava toliko u težnji za proširenjem zemljišta koliko u želji za stjecanjem industrijske potrošne robe.

U selima okolice Daruvara, uostalom kao i u drugim selima, samo je ovdje pojava možda akutnija, mladi odlaze u gradiće i gradove a na zemlji ostaju starci. U Brestovcu Avram Kovačević (rođen 1895) zajedno sa svojom ženom posljednjim slabim snagama obrađuje komad zemlje. Njegov sin koji živi u gradu poslao mu je kao pomoć neki poljoprivredni stroj, a starac je u toku razgovora samo ogorčeno odmahnuo glavom u pravcu spremišta. Bilo je očito da žali za sinom i da neprekidno osjeća prisutnost stroja što rđa u njegovoj blizini jer ga svojim drhtavim rukama ne može ni pokrenuti. Nije isto čitati rasprave o problemu imigracija u gradove i na terenu stajati pred bespomoćnim rukama i pred nemoćnim ogorčenjem napuštenih staraca na napuštenoj zemlji.

* * *

U polumračnoj, neprozračenoj kuhinji, ispunjenoj teškim, ustajalim zadahom dugotrajne bolesti — starica nepomična na krevetu (obilaze je samo susjede; sinovi žive u gradu i ne pitaju za nju) govori mi plačnim i istovremeno začuđenim glasom: »E, neka si došla da i to čudo vidim, tu kutiju.« Starica se krsti jer je »iz kutije« čula glas njihova zvonara, »baš Avramov glas« (godinama već vezana uz postelju nije ga vidjela), starica traži i odnekud vadi 50 starih dinara i gorljivo nudi da uzmem novac a na povratku iz sela neka opet navratim da čuje to čudo »iz kutije«. (Brestovac, 2. X 1966)

Na kraju da napomenemo da je na uvodnom mjestu (tekst broj 1) objavljen također istinit događaj ispričan sa stajališta zbilje, koja je uvi-jek u doslovnom i prenesenom smislu — trijezna, a ispričala je to žena izrazitog smisla za humor, kao i priče pod brojem 2 i 21.

Opisani događaj je istinit. Vjerovanje više nije njegov unutrašnji sa-držaj, nego je ono povod za šaljivo pričanje o istinitoj zgodi; ali latentno, makar i kao negacija, vjerovanje je i ovdje prisutno.

Moglo se dogoditi da isti događaj ispriča i Stevan Dobrinčić, koji je »jadni išo malo čvrknjen«. Priča koju bi on ispričao u trijeznom stanju, kakva god bila, ne bi bila manje istinita od ove u kojoj:

»... do dana on je drhtuljio, drhtuljio od strâ. Vidio na Grba-šićevoj ogradi i tamo na Koičevoj — vidio nekakvo čudo, nije se čelo javit! A to sam bila ja jedna.«

Možda bi Stevan Dobrinčić, kao i Venci Drašner, pripovijedajući prizna-vao i istovremeno poricao svoj strah:

»Neće se meni otić dalje. A bojim se. Što ja znam što, al' smrt je to bila. A ja idem komadić š njima, reko: — Cure, ne idem ja dalje. — Bojim se ja. Nekako, nisam se ja bojo. Ni' mi zgodno samome ostati.« (Tekst broj 7)

Ovakve kontradikcije leže u prirodi usmenog pripovijedanja, kao i promjene lica; npr. u tekstu br. 21 pričanje počinje u prvom licu a nakon dvije rečenice nastavlja se u trećem licu. Pripovijedanje u prvom licu u

tekstu ne svjedoči o vjerovanju u istinitost događaja, nego je ono šaljivo, simulirano, kao i u brojnim drugim šaljivim pričama koje se poigravaju nekom temom, obično lagarijom, do apsurdna.

»Osvremenjivanje« bajke postiže se anticipacijom novih tehničkih mogućnosti, npr. naivna vizija auta koji »ide onak' po zraku« (tekst br. 19); ili se npr. kraljevska zabava održava u hotelu (ne u dvorcu) a u detalju potvrđuje se kao seoska zabava novijeg tipa:

»... i ona odmah sjela za stol, naruči si malo vina i sjedi. Kad, princ dođe po nju plesat!« (Tekst broj 16)

Zatim, tu je i rječnik proširen novim riječima koje neočekivano izbijaju na vrhuncu čudesnog:

»... i on udari ženu sa tom travom i ta žena ostane automatski kamen.«⁶

U svijesti se pripovjedača tek pojmom: automatski — uistinu potvrđuje čudo: ukidanje vremena potrebnog za prelazak iz jednog stanja u drugo. »Automatsko« je danas naučna realizacija poetske uobrazilje, imaginacije za kojom realno uvijek zaostaje.

Bajke njeguju poseban sluh za vrijeme. Postoji epsko vrijeme pričanja, unutar kojega postoji mogućnost poniranja u drugu dimenziju vremena. Dječak koji je legao da spava između roditelja, ne mogavši zaspati, odlazi i nakon pustolovine s razbojnicima vraća se ujutro da nezapaženo ponovno legne na svoje mjesto (tekst broj 18). Noć i podzemna carstva pružaju svoje iskustvo vremena onima koje pokreće snaga nemira i nesa-nica mašte.

Od kazivača u okolici Daruvara jedna izrazito dobra pripovjedačica (tekstovi br. 13, 19, 20) živi teško i bijedno iako bi, sudeći po onome što posjeduju, ona, muž i dvoje djece mogli živjeti mnogo bolje. Kada ju je, prilikom mužnje, krava udarila i polomila joj rebra, nakon sedam dana odležanih u bolnici — muž ju je tukao svakoga dana jer je morao platiti troškove liječenja. Toliko ju je tukao da je, iako gravidna, morala bježati i spavati u šumi. Rodila je boležljivo, anemično dijete, koje se, u uvjetima u kakvima žive, ne može osloboditi trakavice. Kada se vrati s njive, mokru, poderanu krpu koja služi kao pelena samo osuši na suncu. Pokazala mi je brdo krumpira koje im nema tko otkupiti. Molila me da u Zagrebu potražim kupca. Priče je slušala od nekog čovjeka u selu koji je mnogo čitao. I sama voli da čita kad za to nađe vremena.

Druga dobra pripovjedačica, Šedl Julijana (rođ. 1906), načinom kazivanja zaostaje za dinamičnim pripovijedanjem nekih pripovjedača iz okolice Daruvara, u govoru se osjeća dvojezičnost. Njezino pričanje teče pretežno jednolično na određenoj tonskoj visini bez osciliranja. Kao što postoje grafomani, postoje i takvi kazivači koji mogu beskonačno, široko i monotono nizati priču za pričom, pa tok njihova pripovijedanja podsjeća na ravnicačku rijeku. Julijana Šedl kaže da je mnogo pripovijedala svojoj djeci i da sad njezin sin (zidar) pripovijeda te priče uveče svojim drugovima na gradilištu. Priče koje je ispričala čula je pretežno od oca i djeda.

⁶ Ibid., tekst br. 54.

TEKSTOVI

1

A jednom zgodom ja sam išla iz paše pa sam gundoljila, a kasno sam išla. A Stevan Dobrinčićev pokojni, on jadni išo, malo čvrknjen, a ja gundoljim a on viče:

— Ako si božji, javi se; ako si vražji, javi se!

A ja sam' šutim. A on opet:

— U ime oca i sina i duha svetoga.

Šta vi mislite, on je došo doma, njega je groznica uvat'la i do dana on je drhtuljio, drhtuljio od strā. Vidio na Grbašićevoj ogradi i tamo na Koićevoj, vidio nekakvo čudo, nije se čelo javit! A to sam bila ja jadna.

2

Bila sam u jednim svatovima pa me njezina, od mlade majka, molila da oće jednu oglavinu konjsku. I da će ona nešto coprat s time. A ja sam se našla tako u sosu, đe ću ja to njoj nabavit. Ja sam došla kući i rekla snaji mojoj šta je na stvari, a snaha moja veli men' ovako:

— Ma šta ć'te vi odat po selu nadizat nos, mi imamo kravsku oglavinu, ma vraga ona bu znala kako je to!

I tak' ja to zamotam i odnesem njoj i predam i ona to tako veselo prim'la i metnila u ormar. Kad su svatovi došli, a veli ona men':

— Nevesta, od'te i vi s menom u komoru i Jelka bude tam.

Dobro, idem ja. Kad mi zašle u komoru, ona već pripravlila oglavinu pa mladoj metila na glavu, mladoj metila, a dečko njoj pred prozorom se skida, znate, ispred kola i ide. A mlada mora vikat:

— Dio, cu, cu, cu, volim te ko brata, ćeram te ko vraga, dio, cu, cu, cu, bože pomози mojom srećom blažene djevice Marije.

Mat' pred njom a ona za njom. A ona sirota od onog strā:

— Ddd dio, vovoovolim te ko brata, ttteram te ko vraga.

Đe će ona u onom strau!

— Bbože m' ppopomози mm mojom vrećom blažene djevice Marije.

I tak tri puta morala ona, znate, izgovorit. Tako je sve drht'la od strā. I dobro, mi to obav'li, i odoše oni na vjenčanje. I bilo to jedno dvije-tri godine, lijepo su živ'li i ona imala dvoje djece, muško i žensko. Ona ošla na svoj kraj, on na svoj. Eto ti »Dio«! Nije sve u tom.

3

Pokojni Petar Orozović on je bio pojac i zvonar u crkvi u Brestovcu ovdje kod nas, pa je došo jednom u crkvu na Božić rano ujutro da odzvoni za jutrenju. Kad je otvorio vrata, onda je čuo đe u crkvi pop radi, i ono kandilo što š njime kadi crkvu. Zvrče oni praporci, oni lancevi, a on je mislio da je to, bio je tu neki Rus pop onda kod nas, on je mislio da je pop uranio prije nego on pa da već služi. A kad je zašo unutra i upalio svijeću — nestalo je i popa i kandila i prestali su praporci i zvono i sva. I on se

uplaši i pobjegne iz crkve. Išo je onda gledati popa. Popa našo u krevetu još i pričo to popu i pop je to zaveo u spomenicu crkvenu i danas je tu upisano. Pop je rekao da to angeli božji kade crkvu.

4

Prešla je voda, moram malo ljepše govorit radi tog magnetofona, Ilova preko nasipa — pa ću malo opširno — pa došlo u naše livade, u njive. Kad je voda ošla, sitna je riba ostala u tima, u kanalima, a nije se smjelo zatvarati kanale — da voda ne stoji, da ide, da se cijedi iz njive. A ja sam po noći išo zatvorit, ja i moj ujak, pa smo išli zatvorit tu vodu i metit brest — takozvane vrške, što se zatvara da ribe zađu unutra. Kad smo mi to zatvor'li, idemo kući u jedanajst sati. Noć. Čujem ja, znate što je kosa seljačka, kad pane, sam' nešta cikne. Kad ja vidim neka velika sjajnost. Kad ja pogledam, to je nebo rastvoreno baš ovako — nebo rastvoreno. To nikad nisam vidio, tu vel'ku sjajnost. Rastvorilo se je. I vidimo mi, sad je ne znam jesam ja živ, jesam ja mrtav. Vičem:

— Joj, ujak, ujak, je l' ti to vidiš?

— Vidim i ja — veli — vidim i ja.

I ajd kuć i ajd kuć. Kad sam došo kuć, onda već bilo malko, ko nebo sastav'lo se.

5

Djed mi je pripovijedo kak je on bio mladić i bio je preko noć na tarabama svojima i gledao je đe ide žena od crkve, velika, dugačka i dođe bliže njega i legne preko cijeloga puta. A ja, veli, gledam furt šta je to, šta je. Jedanput ona diže se pa putom tak' je let'la, brzinom velikom, da je vjetar je nosio. To je, veli, bila šmarla, šmrila.

On mi je isto pripovijedo da je — djed je bio zvonar, pa mu je pop pripovijedo — on je išo jednom zgodom prekonoc, sa kolima vozio, i pun put ide mrtvijeh. To je živa istina, to je pop pripovijedo. Pun put mrtvijeh ide. I ja, veli, kažem mom kočijašu:

— Skreni kola na stranu.

Kad sam skrenio kola na stranu, jedna za drugom prolazu — duše!

6

Bila su dva brata Bašljani, Luka i Filip, to su oti preko bili. Bila stara kuća pa su spavali u štali, znate, skupa ko derani, nis' hteli sa svojima u kući, pa su imali krevet u štali pa su otam, znate, spavali. A tu je bila Kopeski — treća kuća na onom kraju. On je palio crijep po noći sa svojim radnikima, pa on je onaj gazda tog crijepa, stari Kopeski, pa je slušo. A oni kad su došli kuć' mladići, počo jako jedan stenjati — stariji Luka (kazivač oponaša stenjanje).

Al' kaže Filip:

— Pa šta je, brate, tebi? Šta ti je, brate? Šta ti je brate? Da te nije valjda — veli — mora, da te nisu more sisale?

Nekada su more jako sisale. Jeste čuli o tome? Da to su, metali su križe, znate one križeve po prozorima, to vam ja moram pokazat kak to

su križevi išli. Bila vam je to istina. A joj, a on brže, znate, ruke — da će uvatit, nestade toga i on se ko prene. Al' ovaj stari imo cucka.

— Eno vile, eno vile, eno vile.

Krenuo, znate, vikati taj Kopeski stari:

— Eno je, ja ju vidim. To je ona.

Valjda sisala njega, tak' su rekli pa je onda bježala. A stari je bio budan po noći jer je vatru kurio, da se crijep, znate, grije, da se suši. Eto tak vidite o tim vilama. To sam doživio. Taj stari, nema puno godina kak je umro, uvijek pripovijedo da je vidio vilu.

A ovaj Filip kaže da mu je brat stenjo onu noć, onaj čas. To su zvali more, šmarle. To ko bi imo malo dijete, to su jako išle na malu djecu. To ste čuli jelda? Onda su risali noge na prozorima, na štokovima, sa kredom. Jeste to vid'li?

7

Cure su išle iz čijanja, a ja išo putem pokraj šanca a cure su išle trotoarom gore uz put. Baš ta ista moja žena i dve cure. I kad došli do jedne tamo kuće, a neki derančić bio pa imo klompe ovako kako ja. On se sagnuo pokraj plota pa veže klompu, a ja stojim pokraj njega a cure ošle malo dalje. Kad ja gledam jedanput preko toga dečka, a nad njim jedanput raste žena, raste. Svakojake boje. Raste. Bila jabuka tamo velika i ja ne znam je l' ta jabuka još i sad tamo. Raste. Raste — pa višja od te jabuke, znate, narasla, svakojake boje, tanka visoka. Smrt. Smrt je to.

A ja se pokupim, idem ja, gledam ja šta će biti, ali ona je tamo ostala. Stoji nad njim. Ne kažem ja nikom ništ'. E, kad je onaj svezu onu klompu, idemo dalje. Neće se meni otić dalje. A bojim se. Šta ja znam što, al' smrt je to bila. A ja idem na komadić s njima, reko':

— Cure, ne idem ja dalje. Bojim se ja.

Nekako, nisam se ja bojo. Ni' mi zgodno samome ostati. A ja idem na komadić š njima, a oni kad sam došo s njima do kuće, ali stari jedan tamo umire, umire, smrt je došla k njemu. Ja se vratim brzo natrag. A reko, idem ja sad, a kad ja natrag dođem, te žene tamo nema visoke. Nema. Nikom ništ'.

8

Bio jedanput jedan čovjek i jedna žena, a oni nisu imali djece, pa su onda htjeli da ipak imaju nekakvo dijete pa su njihovo tele odvezli u grad, u školu tamo. I kako su došli u grad — tako im je došo u susret jedan čovjek. On je zapravo bio mesar i rekao je, i pito njih je kuda oni idu i tako. Oni su rekli da hoćedu dati to tele u školu, pošto nemaju djece, da ga iškoluju. A oni su onda otišli kući. Tele su ostavili tamo i slali su novac. Svaki mjesec su poslali novac za školovanje. A nakon više godina su išli da će posjetiti toga, kao njihovo dijete. Išli su posjetiti i našli u gradu — to tele se zvalo Bimbo — a oni su u gradu vidjeli tablu, na jednoj kući je pisalo: Bimbo Šandor. Onda su oni mislili da tamo je njihov sin. Tamo je zapravo stanovao jedan advokat. Oni su išli onda tamo i pitali, zašli su unutra pa kažu, toga čovjeka su zagrlili — i rekli su:

— O, ti naš Bimbo, pa ti si naš sin i kako si ti veliki gospodin posto i kako smo mi veseli — i šta ja znam — što te sad vidimo.

I tako, ovaj se iznenadio jako i reko da on ih uopće ne pozna i da nema ništa sa njima i istero ih je van, a oni su se onda uvredili pa su otišli i idući kažu:

— Kako je to loše sa djecom! Koliko nas je košto i na posljetku kako je nezahvalan, i kako su djeca nezahvalna, pa nas ne priznaje danas.

(Čula od oca, učitelja.)

9

Žena hćela čovjeka praviti ludoga pa je kuhala ručak i misli šta bi tako priredila da čovjeka napravi ludoga. Kad tamo ode ona i kupi ribu, ponese sa ručkom u njivu. Čovjek je oro a ona za njim išla, prije ručka još išla za njim i kaže njemu da j' on izoro ribu. A on kaže:

— Kakvu, ženo, ribu! Tko je vidio u oranju ribu!

A ona kaže:

— Jest, jest!

I tu — kaže — ona je, da, ostv'la muža tamo pa je vikala ljudima:

— Hajte videt, moj je čovek poludio.

Kažu:

— Kako poludio?

— Kaže da je izoro ribu, a tko je vidio da s' riba može izorati!

Kad tamo, ljudi došli i čovek ozbiljno viče da je izoro ribu, da je izoro ribu. Tu žena kaže:

— Pustite ga, on je poludio. Kakvu ribu?! Tko je izoro!

U to, kaže, oni čoeke vežu, a kad su ga vezali, te su ga već svezali, a dođe žena pa ispod fertuna sa ribom mane, a on viče:

— Eno ribe, eno ribe, ženi pod fertunom!

A tamo ljudi neće ić' gledat. Kaže, zbilja — lud je. I tako su ga sterali u ludnicu.

(Čula u selu Doljani.)

10

Živjeli kum i kuma. I živjeli su dugo u braku. Ali šta je? Kuma je zavolila svog kuma i šta će, oni su se češće puta sastajali. To njezin muž nije znao. E, sad bi i znao, on ne bi htio da zna. Nego je to primjećivao i šta će on sad. Žena kaže da je bolesna, da bi trebala ići vraču, nek joj on dā neke trave da se ona izliječi, jelte. I ona kaže da će poć. Ali muž je bio bistar i pametan i on ništa nego skoči preko bašče i tako ide do tog vračara i preobuče se on kao u vračarsko odijelo i sjedne se on na tu stolicu i sad pokrije se on plaštem i njegova žena dođe i sada ona njemu priča:

— Trebala bih travu da očaram svoga muža nek' ode od kuće, tako da ja dobijem svoga kuma jer ga volim.

E, a taj viraar ništa, nego kaže on ovako, kaže:

— Znaš ti šta, ti odi, otiđi kući i zakolji purana i što masnije jelo daj svome mužu i što boje ga hrani tako, jer on će ti kroz godinu dana oslijepiti i neće ništa viditi, a ti ćeš poslije moći raditi šta god hoćeš.

I ona sva sretna okrene se i sada ide polako kući. Tak' da vidi muž da je ona stvarno bolesna, al' on baci odijelo pa trkne kuć' i opet svoj posao radi kod kuće tako konda ništa ne zna. Dode ona kući, a muž ju brže dočeka:

— No, ženice, kako si prošla?

— Pa, eto, dao mi trave nekakve, s tim ću se liječiti.

I brže zakolje purana, koku za juhu, dobro ga nahrani. I tako je ona radila to dugo, mjesec-dva. E, kad muž mudar je isto, pa on kaže:

— Ženo draga, pa men' se nekak čini da ja nekak slabo vidim. Valjda što tak masno jedem i dobro jelo. Šmeka mi, pa nekak se mi oči zatvaraju.

A žena njemu odgovori:

— Pa to će tebe proć. A u sebi misli: Da bar oćeš oćorit što prije!

Eh, to je tako trajalo po godinu dana, kadli muž kaže:

— Ženo, ja baš ništa ne vidim. Daj ti pozovi našega kuma nek se on jednoć još s menom počasti jer znam da dugo neću gledati, pa još makar malo što ga vidim, pa nek se s njim častim.

A žena sva sretna, pošto kuma voljela, otrči po njega pa nek se časte. Dovede ona kuma i daje im mesa, svega na stol što god priredila bolje. E, a muž kaže:

— Ženo, znaš šta? Otiđi ti po ono bolje vino u podrum.

Žena skoči po vino, a muž joj uzme batak pa kumu stera u grlo. Sav se zatušio. I ostane mrtav. A muž viče:

— Ženo, ženo, trči, trči unutra — kaže — kum se tuši sa batakom.

E, dok je žena dotrčala, kum je bio mrtav. Eh, šta sad? On ženi priča:

— Bio je lakom pa je gutnuo batak i šta — utušio se. Šta ć' mo s njim?

A žena šuti, pa plače, pa jauče za kumom. Nije njoj za muža što je oćorio, nego za kumom. E, pa sad šta? Kaže muž:

— Dobro, ženo, kad nema kuma, ne trebam ni ja da živim. Ajde idemo u rijeku pa ćemo se utopiti. — Kaže: — Ja ću se nastaviti, a ti ćeš me rinuti, a ja ću uletiti u rijeku pa nek ne živim ni ja.

No, žena ga poslušala. Kad nema kuma, ne treba joj ni muž. I otidu oni do rijeke. On se nastavi, a ona se zaleti. Kad je došla blizu rijeke, on se izmakne, a ona bup u vodu. Nema ni kume. E, sada on dobro vidi. Otide on kuć pa si pomisli: Šta ću ja sad s kumom? Ništa, nego čeka do pol noći pa otide u bližnju gostionicu pa više na gostioničara:

— Daj, otvori mi gostionicu, oću da pijem.

A, kaže gostioničar:

— Ma šta te napalo piće u pol noći?

A ovaj mu odgovori:

— Ako mi ne daš, ja ću se ti objesiti na vrata.

I ovaj ne ustaje — a on ništa, neg svoga kuma objesi mu na vrata i ode. I ovaj ujutro ustane, kad on kaže:

— E, ta budala stvarno se mi objesio na vrata. Šta ću ja s njim? — Kaže: — Ujutro dok dođu kola sa pićem, onda ću ja njega metniti u kola konda sjedi, a valjda će ga negdje spaziti pa će ga izbaciti iz kola van.

I tako on napravi, brže zatrpa u sijeno, samo mu glava viri. I kola u sumrak još ujutro rano krenu, tako da ga nisu spazili i kad su ga spazili, već je bilo na komad puta. Kad se došli dalje pa kažu kumu:

— Pa koga si se ti pitao da sjediš otrag? Nikog nisi pitao, a sjediš kao beg.

A on šuti, ni ne okreće se. A oni ništa, za glavu i tube dolje. Pa su pomislili: Pa valjd' se nije ubio, kad je tako pao s tih kola? Pa stvarno vide — mrtav je, sigurno se ubio kad su ga bacili. E, sad strah je i njihov, kažu oni:

— Sad ćemo mi njega dati kod zdenca, dolje, tako ć'mo ga nagnut, pa nek on pije vodu. A ljudi će mislit — bio je žedan pa nekak se zagušio. I nagnuli su ga na zdenac, a on pio. Kad su došle žene s tim škafovima po vodu pa čekaju dok se napije. A on pije, pije pa pije, dva sata pa još nikad dost'. A one obramačama, kaže:

— Pa jesi se već napio, već tu čekamo dva sata i ti nikak se ne dižeš.

E, kad ga jedna lupnila, druga već kaže:

— Valj' da je živ, valjd' bi se digo.

E, sad su vid'le da je mrtav. One su se poplašile da su ga one ubile. I šta će? Pokraj obale, tam bila rijeka — pokraj obale stajo čamac i one ga brže nasade na čamac dok ne dođe taj što upravlja sa tim čamcem. Nasade na čamac i puste ga nek ide. A dolje na rijeki lovio lovac patke divlje. E, a on maše na čamac da stane, rukom maše, a ovaj samo tera. E, kad je došo bliže, poplaše se mu patke, a ovaj iz puške taaf i njega ubije. I čamac otišo i bogzna kud je kum dospio.

(Čula od oca.)

Tako živjeli isto kum i kuma, a isto je zavolila drugog, svoga kuma. A kak će ona isto da otpelja svoga muža nekud. Onda ona ide isto vračaru i tako ona moli njega nek on kaže da daleko ode i da nešto nekakve ljekove traži njezin muž — kao ženi za lijek. E, vračar njoj preporučiti nek' pošalje muža nek on ide po svijetu tražit muru-vodu. E i on dođe kuć i kaže:

— Ženo draga — kaže — ja ću ti sad otić na daleki put.

A žena ga pita:

— Pa što?

— Eto, vrač mi je reko nek odem i nek ti tražim muru vodu. Drugoga se ništa ne možeš izliječit.

E, a ta žena jedva dočeka. Sad će ona si sa kumom ašikovati, a muž nek traži muru-vodu đe god. I tak ona spremi svoga muža nek on ide tražit. Spremi njega, dâ mu njegovo culo i on pođe na put. Kad — sretne on na putu Cigana. A Cigan ga pita:

— Kume, kamo ideš?

A on kaže:

— Ma ne pitaj me, Cigo, idem za poslom.

— Ma — kaže — reci mi, moguće da ću ti ja pomoći.

I on stane. Cigo kaže:

— Daj rasprtljaj to svoje culo da nešto pojedemo, razgrizemo, onda ću ti ja reći šta da radiš. I ovaj si to sve razloži, zagrizu, najedu se i kaže muž, taj čovjek, kaže Ciganu:

— Žena mi je jako bolesna pa mi vrač reko nek idem tražit' po svijetu muru-vodu, da je drugo ništa ne može spasit. A ženu volim pa moram ić'.

A Cigo kaže:

— Znaš ti šta? Mi ć'mo pojesti iz te tvoje torbe što god imaš, a ja ću muru-vodu odma' nač.

A ovaj sav sretan kaže:

— Gdje ćeš ti nju nač, kad je to daleko u svijetu.

A Cigan kaže:

— Ne boj se ništa, nego ja ću zač u vreću, a ti ćeš mene nosit skroz do tvoje kuće. Al' kad budeš blizu tvoje kuće, ti se samo malo vrcni u vreći — tako nek ja znam, a ti ništa ne govori, nek' niko ne zna što ti nosiš.

Ajde. A ovaj nije njemu vjerovao što je to. Kad cigo kaže:

— Tebe žena poslala, a vidit ćeš što ona radi kod kuće.

I ovaj poslušâ Cigana. Stavi ga u vreću i nosi, nosi. Sad će on vidit šta je. Kad dođu bliže kuće, a ovaj se vrcne u vreći, a Cigo zalazi u dvorište pa pita gazdaricu, to jest od toga muža ženu. Kaže:

— Gazdarice, bi' li ja mogo dobit konaka, samo mali kutić nek se sklonim, nek nisam pod vedrim nebom i — kaže — neću te smetati.

A ona kaže:

— Ne mogu — kaže — teraj dalje! Ja se danas udajem za kuma i ne mogu ja primit Cigane tu.

A on kaže:

— Ma neću ti smetati, neću ni spavati, samo ću u kutu sjediti i nigdje ti neću smetati.

A ona si pomisli: Ma ajde, Cigane, vrag te uzo, sjedni si tu u ćošak i šuti sa mirom. Sad Cigan zađe unutra i sjedne si za peć i sjedi mirno, ni ne miče se. I polagano vreću odvezuje. A kad bude potrebno, muž će izać iz vreće i onda će se pokazat. Eh, kad oni povečerali, ponapili se, počne žena pjevati:

Poslala sam moga muža
po muru-vodu,
on će doći il' ne doći,
ja za kuma svedno poći.

A Cigan iz čoška opet zapjeva:

Jesi čula, ararino moja,
kako pjeva nevjernica tvoja.

A muž iskoči iz vreće, pa i po kumu i po ženi, svi su i kroz prozor letili i kroz vrata, a Cigan drži vrata, ne da nikuda dok se god ovaj ne izdovolji, dok ih ne namlati.

(Čula od oca.)

12

Bili su dva, mladić i djevojka, a bili su siromaci i imali malu kućicu. I sad, drugi dan po svatovima kaže joj muž:

— Sad uzmi pet krajcara i kupi šta treba i još mi donesi paklič duvana.

A ona ide putem pa misli kako će sve kupit za te par krajcara i još da mu i duvan donesem. Pa bila je žalosna a sretne ju pop što ju vjenčo. Pa kaže:

— Šta ti, mlada, si tako zabrinuta i žalosna, juče sam te vjenčo a danas ideš tako žalosna.

— Ma kako ne bi' bila tako žalosna — kaže — dade mi pet krajcara i nek kupim šta treba i još nek mu donesem i duvan.

— No pa to nije teško. Evo ti — veli — kruna, a jednu večer ću doći kod tebe.

A ona kaže:

— Da, pa kad?

— Pa jednu večer ć'mo se dogovorit.

Ide ona dalje i plače. Sretne ju dekan — kaže:

— Što ti, mlada, plačeš, jučer si se vjenčala, a danas već plačeš.

— Kako ne bi' plakala — veli — za pet krajcara idem u dućan da kupim sve što trebam i još da donesem i duvan.

— A pa — kaže — to lako, dat ću ti forint, pa ću ja doći jednu večer kod tebe malo, pa ćeš mi javit!

— Oću.

Ide ona opet dalje, plače, misli sad imam prilično novaca, ali još idem dalje. Plače ona kroz grad. Sretne ju treći i kaže:

— Pa što ti, mlada, plačeš?

— Ma opet — kaže ona njemu — dao mi pet krajcara, još sve da kupim i još i duvan kaže, teško to.

— O — veli — dat ću ti ja dva forinta. Doć ću jednu večer kod tebe.

— Morete.

Ide ona u dućan, nakupuje svega, i lonaca i rajnika i robe i svega i jedva je vukla. Kad muž gleda je l' to ona il nije. Ide on u susret, pa vidi, stvarno.

— Pa oklen ti imaš tol'ko novaca?

— Ma ćuti, priča' ću ti.

Kad oni idu kuć' i dođu kuć', ona raspakuje, on se zagleda. Kaže:

— E pa sad doći će oni jednu večer, pa ćemo ih počastiti. Dobro — veli — kako ć'mo — kaže — imamo u komori kacu bez dna i tam' ć'mo iskopat jamu i tam' ć'mo ih dat nutra. Kad budu svi tri tu, onda ću ja doć unutra.

A ona se dogovori š njim, jednu večer oni će doć. Jedan za drugim.

I tako svi tri. Oko osam sati jedan, oko deset drugi, treći oko jedanajst. Kad jedan zakuca, a muž se sakrije.

— Dobra večer.

— Dobar večer.

Sjednu, piju, časte se. E kud sad, drugi. Kaže:

— Joj, ide moj muž, brže ću vas sakrit.

— A kuda?

— Ajte u komoru, tu imam jednu kacu pa sjednite dok on ode. On skoči, al' to duboko. A misli — glavno da ne zna njezin muž. Kad drugi priča, priča — kuca treći.

— Joj ajte brže u komoru i skočite u tu kacu dok on ode.

Skoči on onom na glavu.

— Što je to?

— Ma ko s' ti?

— Pa ja!

— Pa kak smo vamo došli?

Treći dođe. Kad treći malo priča, skoči — dođe muž, lupa. Ona kaže:

— Joj moj muž sad, ajte brzo sakrite se tuj u tu kacu dok on ode. Kad on skoči na ona dva. Jooj — pa tri popa. Sad žena i muž se dogovaraju. Što će sad? Veli, ugrijat ć'mo vodu pa preko njih. Oni ugriju koto vode i preko tih popova. I ofure sve tri. Kad oni ujutro gledaju, oni svi umrli. Šta ć'mo sad? A bio manever, pred rat, jel'te, hodali vojska vam' po kućama i negde su imali konje, negde su imali kola, negde nešto, kako su nekad to išli. E sad kak' će se oni riješit tih popova. Kad kod njih u štali imo jedan konjski doktor, kak' bi rekla, veterinar, konja svoga — kod njih u štali. A on uvijek išo van, pregledivo konje i malo vojsku i tako, i uvijek došo kasno kuć'. Oni izvuću jednog popa pa ga nastave kod vrata, priboče ga — a taj dođe kuć. Kaže:

— Ko si ti?

A ovaj šuti.

— Pa šta oćeš tuj?

A ovaj šuti. A on ništ', nego ga ćušne. A ovaj se prevali i mrtav. Šta sad? Pa ga uvati — nedaleko bila neka voda, i on ga uvati i odnese i frkne ga u vodu. Otpliva pop. Sad dođe — opet stoji na vratima. Pa kaže:

— Pa ti si prije tuj neg' ja!

— Što oćeš tuj?

— A ovaj opet stoji. Pa kaže:

— Bježi, ma umlati' ću te.

Al' on stoji. On opet njemu i ćušne ga, i on se prevali. Mrtav, gotov — šta sad? Opet ga na leđa i nosi ga u tu vodu i baci ga. Kad on natrag, opet je na vratima. Pa kaže:

— Zaboga, pa šta je to?

Pa opet uzme pa ga nosi pa ga daleko baci u vodu. Kad on ide kuć — a jaši jedan svećenik bolesniku, na konju.

Kaže:

— Stani ti!

A on stane. Kaže:

— Zato si ti prije uvijek na vratima nego ja jer jašiš uvijek na konju.

Pa on izvadi sablju i ubije ga i baci i onog četvrtog u vodu. I tak' uzeo onog konja i došo na vrata i unutra i kaže svojim gazdima, kaže:

— Ne znam šta je bilo noćas, stalno mi jedan pop tu dosađivao. Al' kad sam ga — veli — priklo i bacio u vodu, više nije došo. Tak sam se riješio popa.

Sa'ranio ih četiri, a on mislio da je jednoga.

13

Poslala žena kosit ćovjeka. Veli ćovjek:

— Ćuj, ženo, nemoj da mi zakolješ — kaže — purana pa da mi doneseš.

— O, jebo te ćaća, baš oću — kaže.

— Pa, nemoj — kaže — da mi kolaće dobre ispečeš.

— O, jebo te ćaća, baš oću — kaže.

— Pa nemoj da mi doneseš dobre rakije.

— O, jebo te ćaća, baš oću.

Ide on kosit. Kosi on, kosi, i lijepo ona njemu pripremi doručak i ona njemu donese. Al' bila tamo jedna velika jama, u toj jami nema dna. Nema dna.

— Joj, ženo!

Ona razbaciva, vredna, juri vamo-tamo. Veli on:

— Ne, ženo, da ti skoćiš u tu jamu! Tak si brza, to ćeš ti u tu jamu skoćit.

— O jebo te ćaća, baš oću! — I ona tresne u onu jamu s vilama. Kad dođe unutra, pa da, ćovjeku je žao, šta, ide on kući po košaru da ju izvuće

van. Ali nema žene vući, nešta drugo, nešto muško, crveno, kapicu ima, rep i vile u ruki, s prebitom nogom sjedi u košari. On drma, neće on njega vuć, veli:

— To nije moja žena.

— Joj, molim te — kaže — izvuci me van, došo je gori vrag međ nas neg što smo mi.

On sad veli:

— Dobro.

On njega vuče van, izvuče ga.

— Sad zapovijedaj — kaže — što god treba ti, mi ć'mo sve ti uradit.

Dobro, ide on kuć, siromah je bio, pa veli:

— Ajde, donesite mi drva — kaže — to mi je najprva pomoć.

On ide, pa donesedu čitave rastove u dvorište. Što?

— Pa, izvoli, zapovijedaj, samo zapovijedaj — kaže.

— Slabu kuću imam, oču vilu jednu da mi sagradite.

Ho! To za jednu noć. Evo vile, sutradan. Velika vila kakva nije ni postojala u onoj okolici. Kad oni sagrade:

— Zapovijedaj još!

Kaže:

— Ima tu jedan grof koji ima hiljadu jutara žita. Oču da to pokosite pa da mi to, ovaj, da dobijem ris na to.

Dobro, kaže, idu oni. Za jednu noć sve je to pokošeno i u kamari sve to. E, pa sutradan, za plaću, što ćedu za plaću? Idu grofu, kaže:

— E, pa eto, kol'ko si možeš odnijet, to će ti bit plaća.

A oni se zaruju u onu kamaru pa svu kamaru odnesenu siromaku kuć.

— O — kaže grof — to nije dobro. — Kaže: — Pa ste mi sve odnijeli, nemam ništ' više ja, što će moja vojska jest?

— Nije me briga — veli — vi ste rekli da kol'ko morem odnijet; ja sam odnio.

— E, pa zapovijedaj dalje što želiš.

Pa sad je čovjek bogat, on više ne treba, je li, ništa drugo. Kak će ga se riješit? Ovaj stalno hoće da mu zapovijeda. On ne treba više sluge nikakve. Veli:

— Ite uzmite rešeto pa mi donesite vode da se napijem.

On siroču uzme ono rešeto, ide na vodu, zagradi, nikak ne more zagrabit, i tako pukne i nestalo je vraga. Siromak je ostao bogat i pošten. čovjek. Gotova priča.

14

Bili siromah, znate, muž i žena, a drveta nisu imali jedne klipe. Pa što sade? Veli:

— Vidiš, mužu — veli — svi idu u šumu, a ti nikak neš da ideš u šumu da dovezeš nam drva.

— Dobro — veli — ima dva junčaka.

Ode on u šumu. Onda on uzme sikiru i, bogam', kak je rušio drvo, tak je drvo palo na te junčake i potuklo obadvoje. A šta će on sad, ide se on zatrajati. Uzme sikiru, ostavi ono sve, marva tam potučena, kola, ostalo sve. Dođe do jedne vode. E, tu žabe znate viču: Rega, rega, rega.

— Šta me — veli — vi bute zajebavali? — veli, pa sikirom, pa pljus.

Kad on sikiru, znate, bacio, sikira potonula. A šta sad? On se svuko do gola pa ide nać sikiru. Dok on sikiru isko, došo Cigan pa odnio odijelo. Šta će on sade, on se nema u što sprem't, znate. Pa šta's sad on. Sad vam on lijepo iziđe nak' preko šaša pa metne šaš naprvo. E ide kum, ide kum u livadu, njegov krsni kum voze se.

— Joj, kume, šta je s tobom — veli — pa ti s' — veli — gol.

— Joj, kume, tak i tak — što se, veli, dogodilo.

Dok je on s kumom divanio, kob'la kumova zašla pa mu sve otrgla napred onaj šaš, kak je bio šaš, pa ćapaj, i ode šaš i sve, osta bez toga! E šta će sad jadni? Dođe doma. (Trebalo to malo odužit, oduljit, al' ja sam šlagiran već četir puta, pa malo teže govorim.)

Kad se on vrati kuć, kud će, kam će, imo krušnu peć na dvorištu, znate, on nak' gol zađe u krušnu peć, pa se zavuču unutra pa čeka večera da dođe u kuću. Opazi ga žena:

— Ej, mužu, đe si?

— Evo me — veli iz krušne peći. — Joj ženo — veli — ja sam nastrado.

— Kako?

Pa veli:

— Junce smo — veli — onaj potop'lo nam junce.

— A neka, mužu — veli — steć ćemo — veli — sve.

— A ti znaš još šta — veli — ja sam bacio sikiru na žabe. Pa moro sam se svuč pa mi je Cigan — veli — odijelo odnio.

— Kak' si onda?

— Pa sam — veli — metio šaš preda se pa sam tak' išo kući.

— Pa dobro, steć' ćemo odijelo tebi.

E, sve je bilo lijepo. Kad je reko da mu onu stvar kobila odgrizla, e, uzela ona ošlje pa u krušnu peć, udri po njemu!

— Sad mi — veli — više ne trebaš.

15

Bio jednom jedan lovac, lugar, uvijek hodo po poljima, šumama i lovio zečeve, lisice i tak će je šta uvatio. I jednog dana otišo od kuće, bilo je jako lijepo vrijeme. Sunce sijalo, vruće bilo, otišo je bez kaputa, samo u košulji. Kad najedanput sa zamrača i kiša, velika kiša, gromovi pucali tako strašno da se nije moglo dalje. A on stao pod jedan rast i gledao u jedno brdo. Kako je gledao, tak je vidio da nekaki vrag tura uvijek dupe iz brda van. I kako on se natrči — uvijek sijevne. Kad zavuču se — ono grmi. E, veli, sad ću ja tebi dat — pa sve bliže, pa opali puškom i baš

ga pogodi u dupe. Onaj se izvali i skotrlja niz breg i odma' je sunce zasjalo i postalo lijepo vrijeme. E, veli, sad sam mu dao. I kako je išo dalje, dođe k njemu jedan stari čovjek, sijed, i kaže:

— Šta ti sad hoćeš zato što si toga vruga ubio? Što god zaželiš, to će se ti ispuniti.

— E veli — imam pušku pa kad opalim makar sto ptica bilo, hiljadu, kad ja opalim jednom, da svi budu mrtvi.

— Ajde — veli — ispuni' će se ti.

— A imam — veli — gusle. Kad zasviram, imaju da svi plešu, svi koji god čuju glas. A imam batinu. Kad ću reć »batina iz torbe«, nek tuče dok god ja ne kažem »batina u torbu«. A imam jabuku pred kućom. Uvijek — veli — jako dobar plod ima, volio bi' da je puna.

— Ajde — veli — nek ti sve bude. A kraljevstvo nebesko?

— To imam još dugo vremena.

Ajde, i čovjek nestane.

I on ode po šumi i misli sam sebi kako to sad, je l' to bude istina. Ide on na komad, djeca se igraju, marva u kvaru, a on gleda sa strane pa proba pa veli: »Batina iz torbe«. A ona stala ih tuć, oni stali vikati, bježati. Kad vidio da stvarno udara, on viče: »Batina u torbu!«

E, vidi, ispunilo mi se. Kad on ide opet po polju, ljudi rade, on počne svirati. Oni žetvu kose i stanu plesati. A on svira, a oni skaču pa stanu vikati na njega nek prestane, da oni moradu raditi, a on se tome smije i tak je uživo. Al' jabuka bila stalno rodna i on i žena sami bili, djece nisu imali, i dugo godina su tako živjeli i bilo im zbilja lijepo.

Kad jedanput dođe smrt po njegovu ženu, a on kaže što ona tu oće. Kaže:

— Eto, došla sam po tvoju ženu.

Kaže:

— Dobro, sjedni pa — kaže — sad ću ja malo svirati.

Kad on počeo svirati, smrt počela plesati, toliko plesala da više nije mogla plesati, da je sve na sjedeć već plesala. A veli: »Batina iz torbe!« Pa je toliko tuko da već se nije mogla maknuti. Veli:

— Pusti me. Nikad više k vama doć neću. Samo me pusti.

I on nju nije pustio, nego ju je uhvatio i zatvorio je u kištru i sedam godina ju zatvorio. A po selu stare bake već bi volile umreti, pa stalno pričaju:

— Ma sam' da već smrt dođe, da već moremo umreti.

A on veli:

— Baš je ne dam, da vidim je l' je to istina.

Kad on sedam godina nije je pustio van. Kad jedanput on misli: Šta, sad te babe već oću da umru, pa moram ju pustiti. Al' još prije neg pusti, još će svirati. Još je svirao i dobro je izlupo i smrt pobjegla i nikad ga više neće posjetiti.

I tako, kaže, čim pustio smrt, odma' su babe umirale sve redom i odma' to i išlo dalje. Al k njemu smrt nikada. Žena mu onda umrla, a on sam. Dugo živio, već je ostario, već mu dosadilo, već nije mogo hodat ni po šumama, a smrt neće da dođe. Kad on uzeo svoju torbu, svoju pušku i batinu i svoje gusle i ode u svijet. Ide po svijetu. Kad dođe u neko selo, ljudi neki svi zbuniti, nezadovoljni, kažu:

— Neznamo šta je, izgradili smo novu crkvu, a svaku noć nešto skače unutra i toliko lupa da ne moremo uopće tu izdurat, nit' voli ko u tu crkvu ić. A već sve svetimo i slavimo, a ništa ne moremo to sprečit. Svaku noć je vel'ko lupanje.

— Pa — veli — dajte vi meni rakije i malo novaca, ja ću ić pa ću ja to pogledat.

Kad on ide uvečer u tu crkvu i sjedne tam đe pop propovijeda. I napije se rakije i uzme kreu i tri put si posveti okolo sebe i legne i zaspi.

Kad oko pol noći veliko lupanje nastalo. Kad on pogleda, puna crkva vragova. A on gleda njih pa počne svirat, a oni plesat, plešu po crkvi, već ne moredu. Veli:

— Prestani, prestani!

Ali on samo svira, a oni samo plešu pa sve već na podu leže i još plešu. Onda kaže onaj glavni vrag Lucifer:

— Ajd, ti mene nauči kako se to svira, malo prestani.

A on veli:

— Znaš šta, donesi od kovača ono što se željezo steže. Ti imaš tvrde prste — kaže. Donesi to da ti malo prste izravnam pa ćeš ti moći svirat.

On počeo, al' ne zna ko on. Onda su donijeti taj šrauštok i on mu to zašraufa prste unutra. E, vrag sad ne more van. A on počne svirat, a oni plesat. A on veli: »Batina iz torbe!« pa ih izudara. Pita:

— Oćete li još doć vamo?

— Ma nikada više, samo nas pusti na miru!

A on sam' udara, udara, udara, a oni svi pobjegli, al ovaj osto u šrauštoku sam. Kaže:

— Joj, molim te, otvori me i pusti me, nikada više vamo doći nećemo.

On ide pa mu otvori i još mu par dâ tamo i kaže:

— Više tu da mi niste došli jer ćete još bolje dobit.

I više nikad nije niko došo u tu crkvu i tak su se riješili vragova. I dali mu novaca i stari opet ide dalje.

Kad dođe u neku gostionu, puna gostiona, piju, plešu, pjevaju. Najedanput se stanu tuć, a on sjedi za stolom u ćošku i promatra. Najedanput kaže: »Batina iz torbe!« A ona udri đe koga stigla. Po svima glavama, svi su dobili. A oni kažu:

— Bože moj, to nam je Bog poslo kaznu. Otklen taj štap došo i sve tuko?

I čas posla bila birtija prazna i lampa se razbila i mrak i gotovo. I onda on veli: »Batina u torbu!«

Kad sve bilo prazno, bilo čudo veliko. Svi su o tom pričali kako je Bog poslo batinu i kako je sve izmlatio i istero iz gostione. I on se nasmije i opet išo dalje.

I tak, pitaju ga:

— Kud ideš?

Kaže:

— Idem na kraj sveta. Neće me ni Bog ni vrag, ni niko više, sad moram ić. Star sam već — bio je već preko sto godina — pa moram nekud da se sklonim.

I tak išo, došo u polja, žene nose ručak, u žetvi to bilo isto. Na glavu metli košare i na ruke i nose muževima ručak. A on opali u neku šikaru, tam' bilo ptica puno, al ptice sve ostale mrtve. Kad te žene ostanu malo gledat to, pa stanu kupit ptice, a on malo počne svirat, a oni počnu plesat, plesat, plesat, plesat, i korpa pala sa glave i sve prolile, al one morale plesat i nije bilo pomoći. Joj, oni stali vikat na toga starog, pa psovati pa ga oće tuć, a ne moredu k njemu. A on, kad se oni dobro po tom trnju isplesali i sve prolili, onda presto svirat. A oni odu muževima, kažu:

— Tam neki stari đed — kaže — idite kod tog đeda i umlatite ga. Mi smo morali plesat, mi si nismo mogli pomoć.

I oni lete tamo da će ga tuć, al on počne svirat, a oni počnu plesat. Kad se dobro isplesali, onda je reko: »Batina iz torbe!«, pa ih još dobro istuko. Kad oni na žene:

— Šta ste nas tamo slali kad smo tako umorni, još smo i batina dobili. Pust'te ga k vragu, to neki čarobnjak.

I tak su ga pustili i stari otišo. I dugo je putovo i došo do jedne velike bašte. I tamo bilo mnogo ovaca. On došo tamo i pita ga ako bi ga primio za pastira među te ovce. Kaže:

— Ne, ne ti još imaš dugo vremena, ti još imaš dugo vremena. Sam' ti idi.

Ide dalje. Ide na vrata kod čistilišta. Kuca na vrata, otvore vrata, pogledaju — smrt ga opaz'la. Kaže:

— Zatvorite vrata, evo onog čarobnjaka, taj me je tuko i batino, toga mi tu ne trebamo. Drž'te vrata.

Tako su zatvorili i nisu ga opet primili. E, misli — sad idem makar i k vragu. Opet putuje dalje i dalje, dođe na neka vrata pa kuca. Kad oni otvore, vide opet tog starog čarobnjaka. Kaže:

— Evo onog starog čarobnjaka koji nas tuko u onoj crkvi. Drž'te vrata, nećemo ga unutra. Drž'te.

Svi su doletili i ne daju starome ni blizo. Sad stari žalostan. Pa se vratio opet k onim ovcama. Uvečer kad je tero pastir ovce unutra, onda se smoto nekak među njih i zašo unutra. I kad je zašo, kraj vrata se sjeo i skinuo pušku i štap i torbu i njegove gusle i sjeo na to i kaput metnuo. A oni kažu:

— Šta oćeš ti tuj? Imaš još dugo vremena, bježi odavle.

Kaže:

— Ne, ja dalje ne idem, ja ne sjedim ni na čijem, sam' na svojem.

I tako osto sjedit na onim vratima. Tamo je čuvar kod vrata. Ako umremo, valjd' ć'mo ga vidit.

16

Jedna žena i čovjek su bili zajedno i imali su jednu ćerkicu i živili su dosta dugo i dobro se slagali. I jednog dana se majka razboli i umre. A majka kaže:

— Ne smiješ nikoga oženiti osim ak' nađeš jednu sličnu ženi kao ja. A ako uzmeš drugu, bolje da se nikad ne ženiš.

Onda on svud tražio. Čio se ženiti pa nigde ne nađe tako sličnu kao ona. Nego imali su kćerku, a on kaže kćerki:

— Pa svud sam tražio i pito pa ne morem nač sličnu, pa znaš šta — najbolje da ti mene uzmeš.

A ona kaže:

— Pa to ne more bit.

— Ma — veli — more.

A ona kaže:

— Pa ak ćeš mi kupit krasne haljine kake ja budem htjela, onda ću te uzet.

— Pa kakve b' ti htjela?

Kaže:

— Htjela bi' da bude taka haljina kao same zvijezde po njoj. Sama svila i sama zvijezda da sjaji, da niko u to gledat ne more.

A on siromak išo, tražio po svijetu dok je to našo i donio joj. Veli:

— Neću još. Još mi moraš kupit jednu kao mjesec da bude, tamna, i sami mjeseci po njoj.

A on išo, opet tražio i našo i takvu. Kaže:

— Sad mi moraš opet jednu kupit kao sunce da se sjaji.

A onda je išo svud okolo i tražio i to. Kaže ona:

— Al neću te ni sada. Neg mi moraš kupit jednu bundu da bude od same mišje kože i da izgledam kao miš.

— Hajde, kupit ću ti i to.

Kad oni navukli tu mišju bundu, onda kaže ona:

— Pa sad ć'mo ić na vjenčanje.

Kad su došli do crkve, onda obukla robu kao sunce. Sve se sjajilo pred crkvom, svi su gledali. Kad su zašli u crkvu, onda ona išla u sakristiju, presvukla i obukla kao mjesec. Najedanput postalo mrak da se ništ' nije vidilo. A ona rekla:

— Pred menom vedro, a za menom mrak.

I kad je tako progovorila, najedanput postalo svud tama, a ona će išla, tuđ sunce sjalo. Sad niko je nije vidio. Ona je pobjegla. On osto sam gledati i nikad je više nije vidio. Kad ona najedanput bježi, bježi i dođe

u grad i obuče to ko mišju bundu. Kad dođe na kraljevska vrata, pita ona tamo one što čuvaju da l' bi ona mogla zač k njima u dvorište. Pa kažu stražari:

— Pa ne more svaki. Samo kome kralj dozvoli.

— Pa — kaže — nek pitaju, da ona bi došla kod njih služiti. A oni idu pa kažu da je došla nekakva, ne znaju šta je, ima — ko miš izgleda. A velika ko čovjek, a ko miš — kaže — pa oće ić vamo služiti.

— Pa — kaže kralj — pa da vidim kakva je.

Pa ju dovedu. Kaže:

— Uze' ć'mo je pa nek bude u dvoru kao za cirkus. De ona more ić meni služiti, suđe prati i to, pa ja to ne bi' mogo — kaže — dozvolit. Al pa nek bude u bašči, nek se šeće, da je imaju kao za cirkus u dvorištu, i nek bude.

No onda, tak su ju doveli. I bila kod njih jedno vreme, pa svud je išla, i u kuhinju i vani i svud, al uvijek bila u mišjoj bundi. Kad jednog dana taj princ sazove sve kraljevne i grofice i sve, da će imat zabavu i da će se on ženiti; i nek dođu sve, da će on birat sebi curu. A ona bila dobra sa kuharom, ta Mišja-bunda, pa kaže:

— Joj, pa danas je zabava od kralja — kaže — pa ja bi' volila ić gledat, pa samo da gledam kroz bravu, da vidim kako to izgleda.

— A kud ćeš ti — kaže — gade mišji, pa da on to vidi, car da to sazna, pa bi mene odmah bacio van iz službe.

— Al niko mene vidjet neće, samo me pusti.

Kad stvarno, kaže:

— Al ne smiješ bit dugo. Samo van, i da si tu.

Kaže:

— Ajd, idem.

Kad oni sve već zašli unutra, te frajle, i dotjerali se jedna bolje neg druga. Car među njima, princ hoda, pleše, zabavljaju se. Sve jedna ljepša od druge. A ona najedanput skine se, robu kao zvijezde obuče i zađe unutra. Krasno se počesljala. Kad zašla, svi gledali na nju. Svi se zagledali kakva je to lijepa djevojčica. I takvu divnu haljinu niđe nisu vidjeli. I ona odmah sjela za stol, naruči si malo vina i sjedi. Kad princ dođe po nju plesat. Pleše on š njom pa pita ju otklen je.

— Ah — kaže — ja sam izdaleka.

Kaže, pa otklen je.

— Pa — kaže — daleko — ona došla iz daleka — i došla sam malo na zabavu.

I ona mora brzo ić kuć'. I nikak mu nije htjela reć. Al on opet pleše, pleše, zabavlja se, sve frajle ostavi, i za njom. Al' on ode plesat s nekom drugom a ona — van, pa pobjegne. Obuče svoju mišju bundu i tera kuć.

— Pa — kaže kuvar — zar te nije vidio car?

— Ma kaki, ko bi mene vidio — veli — niko.

Dobro. Drugi dan opet zabava. Car se digo ujutro, pio kavu, nešt' bio nezadovoljan. Pita ga kuhar što je nezadovoljan.

— Ma — kaže — bilo tol'ko frajli lijepih, a jedna bila najlepša, samo ne znam, nestala je — ne zna otklen je. Nestala, kaže, dok se okrenio, već je nije vidio.

Kad drugi dan ona opet moli toga kuvara, kaže:

— Ajde, puštaj me, idem opet malo gledat.

Pa opet obuče onu haljinu kao mjesec, zađe unutra. Krasna. Svi gledaju u nju. A on odma' kod nje, odma' s njom priča i zove ju plesat i zabavlja se pa pita:

— Kako se zoveš?

— A — veli — ja se zovem Mišebice-Zamki.

A ona se zove jer ima mišju bundu, a kroz ključanicu gleda. Ne, kaže:

— Ja se zovem Mišebice-Zamki.

— A kakvo to ime?

— Pa tak se zovem — veli.

Opet malo pleso s njom i zabavljo se i najedanput opet ona njemu izmakla i pobjegla. On opet nezadovoljan, opet došo kuć' nervozan. Veli kuhar:

— Jel te vidio ko?

— Ma, niko.

— A kak si gledala?

— Ma malo, sam' kroz ključanicu.

Ajde treću večer opet zabava. Ide ona opet. Obuče ona haljinu kao sunce. Kad zašla u hotel, taj će plesali, svi na nju gledali, prekrasna bila. Car odma' k njoj, pa joj odma' prsten dao i više dalje neće od nje. Sjedi kraj nje pa sjedi. Pa otklen je, pa kak se zove?

— Ja se zovem: Mišebice-Zamki — ona opet.

— Al — kaže — pa kak, pa juče si bila?

— Pa bila sam — veli.

— Pa zašt' ideš odma' kuć'?

— Pa — kaže — ne smijem ja bit dugo.

— Pa kak to?

Pa sad joj dao prsten, pa sad se oni dogovaraju kak će se ženit i tako. Kad jel ima ona roditelje? Kaže, ima. I tak ona to priča. Kad jedanput nestane opet. On opet žalostan, gleda pa gđe je, pa nema je. Ona opet utekla kuć. Kad ujutro, nervozan se digo. Kuvar mu dade kavu, a ona dođe i pusti prsten u kavu. A on pije pa pogleda, pa to taj prsten što on dao.

— Pa — kaže — otkud taj prsten vamo došo?

Pa kuvar kaže:

— Ja ne znam, ja nisam dao, dao sam kavu.

— A kak to vamo došlo?

— Pa — veli — bila tu unutra ta Mišja-bunda, valjd' nije ona nešto brčkala.

— Pa — kaže — valjda nisi ti meni tu u čaši il u kafi nešto gledala?

— Šta bi' ja gledala? — kaže kuharu.

— Pa što ona ima oko moje kafe? — kaže car, pa ju zgrabi pa strgne onu bundu. Kad onu bundu skine, a ona ko sunce. Kaže:

— Pa ti si to bila tamo? Pa kako — kaže — si se ovako maskirala pa tako dugo bila si u našem dvorcu, pa ti u maski preko godinu dana, i mi nismo znali da s' ti djevojka!«

E, onda ona mu to ispričala kak je ona stigla vamo i tak zašto je otišla. I onda ju zagrlio i zaručio i oženio ju. I zvali su tatu u svatove. I onda tek tata saznao će je ona. I uzela tatu u svoje dvorište, bio sretan i zadovoljan i vel'ke su svatove pravili i ak' nisu umrli, još danas žive.

17

Bila dva brata, jedan stariji i mlađi, kao obično . . .

Razdijelili su se onda. Jedan bio bogat, jedan siromak. Radili su sve u zadrugi, drugome nije ostalo ništa. A taj koji je osto siromak još je imo i mater na uzdržavanju, i taj u sirotinji osto i moro je uvijek ići starijem bratu radit, za konje, za tako, a imo je i djece puno. I jednoga dana taj mlađi uzme od brata njegove konje, ide po polju, ore, radi i više:

— Hajd, moji dvanajst konja.

A ovom starijem bratu bilo krivo. A onaj mlađi moro ići bratu orat cijelih šest dana od nedjelje do nedjelje, a u nedelju sebi. E, a ovom to bilo krivo bratu će se on hvali sa njegovim konjima, je l', a ovaj nema ništ'. A ljudi prolaze i slušaju će kaže: Hajd, mojih dvanajst konja. A će ti imaš konje kad si sirotinja? A ovaj bi volio da je on bogat, je l' tako, i on šta će, kako će se ovom osvetit. Krepo mu konj, ovom što je imo puno konja, i šta će, dâ tom bratu da on to zakopa. A ovaj šta će, neg' oguli njega i zakopa i tu kožu, metne u kola i ode prodavat. I ide, ide on svijetom, ide. Sad, ko će kupit kožu od konja, je l'? Dođe on kod jedne šume, bila lugarnica tam'. E sad mora konačit tuj. Nije zašo u kuću, neg' više:

— Hej, gazda, de si?

Javi se žena.

— De je gazda?

— Nije kod kuće, on je lugar, on je u šumi.

— Da l' bi' ja mogo dobit kod vas konaka.

— Pa ne more, pa — kaže — ovo, ono, ima malo mjesta u kući.

— Pa makar kaže u štaglji, makar na đubru sam' da nisam u šumi, je li, može vuk il' nešto.

— Pa budi de oćeš — kaže ona — hajd.

Ali koža u vreći. On strpo kožu u vreću. Kad lego on na đubre, đubre se pali, toplo, on spava. Kad oko pol noći, pred jutro, šta ja znam, evo ti lugara kući. I prolazi kraj đubra, vidi nešto na đubru. Šta je to? Pro-budi ga. Čovjek spava na đubru.

— Šta radiš tu?

— Pa eto — kaže — nije mi vaša gospa, žena, dala unutra pa sam lego đe mi je toplo — kaže.

Ajd' zađe čovjek unutra, ali vreću sobom nosi, onu sa kožom. Zađe unutra i sjedne, al' koža kraj njega. Ali dok je on spavo na đubru, taj siromah što je imo kožu, dok je on spavo na đubru — on došo pod prozor pa gleda. Gospa friga, tu se pilići peku, bogati, tu se vino sprema, stol pun svega. E — evo, a ona čeka švalera. Kad evo ti njega, oni sjeli, piju, jedu pečenke, bogati svega. Ništa, kad je on to vidio, ništa ne smije na nju jer će ga istjerat, pa će morati u šumi da spava. Kad došo taj lugar i on s njim u kuću, žena se digne:

— Jesi gladan?

Pa kak' čovjek ne bi bio gladan, došo s puta.

— Daj — kaže — što imaš za večeru.

Ona njemu donese grah tamo i kiselo mlijeko i što ja znam. Ništa. Oni jedu. Jede i ovaj.

— Uzmi — kaže — jedi i ti.

Kad je bio gladan, čovjek nema ni para, imo samo onu kožu od krepalnog konja, ništ' više. Jedu oni, jedu, a onaj siromah, mal' stisne kožu, a ona zaškripi, tu vreću. Kaže taj lugar:

— Šta ti to imaš?

— E, kaže, imam ono što sve istinu govori.

— Pa kako, kak' to more istinu govorit?

— E, kaže to ću ja teb' reći sve.

Jedu oni dalje, a on opet stisne kožu, ona zaškripi.

— Šta kaže?

— Čuj — kaže, tam za krevetom ima flaša vina.

— A ovaj stane pa gleda kak' on može znati da ima za krevetom vina, kad on zna da nema vina. On se digne za krevet, donese flašu vina. Al' on je to vidio, znate. Dalje oni jedu, jedu. Škripne ovaj opet, stisne vreću, ona zaškripi. A ovaj lugar pita:

— Šta kaže?

— Kaže, tamo na kredencu tamo ima pečeni puran — kaže.

On otvori — stvarno pečeni puran. Bogati, otkud to sad? Ništa. Dalje oni opet jedu, jedu. Kad se najeli već, ovaj opet stisne vreću, teo bi on kolača, a zna da ima.. Al' lugar ne zna, on šta mu žena doda. Al' žena stoji ko panj. Ne zna šta sad. Šta da kaže jer lugar sam' gleda u ženu, što, otkud to sad sve. Ali da, škripne on opet s tom kožom.

— Šta veli?

— E, kaže ima i kolača.

Stvarno, on otvori, ima i kolača. Najedu se oni i napiju. Sjede i razgovaraju, ovaj samo šuti, lugar već je nešto mislio, nešto nije u redu, otkud to sad sve spremito, a njemu donela grah i loš'ju 'ranu, jel l'. Kad na kraju oni se već najeli i napili, e, sad, treba ić' spavat. Stisne ovaj kožu opet — zaškripi jest.

— Šta sad, veli?

— E nije dobro.

— Pa šta nije dobro?

— E, kaže, neće bit dobro.

— Pa reci ti samo.

— A, bojim se reć.

— Ma samo ti reci.

— Ma ja ne smijem reć, bojim se, idem ja odavle od kuće. Kaže, u ovoj kući ima neko živ još osim nas.

Lugar zna da nema nikog, on i žena, je l'. A ovaj švaler nije stigo uteć kad je lugar došo, znate, pa se sakrio pod krevet. A ovaj to sve vidio i znao je da ovaj nije izašo, da mora tu neđe biti. Kaže:

— U ovoj kući netko ima živ.

— Pa kako, kako more neko bit živ kad smo ja i žena sami, nema nikoga.

— Ti — kaže — obiđi kuću i pogledaj, neko je živ u kući još osim nas. Tako meni kaže ova vreća.

Ništa, lugar se digne i gleda, gleda.

— A je l' sigurno?

— Ma sigurno.

Ovaj ne vjeruje. Jesi vidio da ti je sve reklo istinu pa će ti i ovo reć. Kad on pod krevet — čovjek pod krevetom.

— Šta ti radiš tu?

Tu je bila i puška, imala posla, i uteće ovaj. Ništa. Utekao taj švaler. Ovaj istukao ženu i šta sad?

— Ajd ti meni prodaj tu vreću.

— E — kaže — ovo ti ja ne b' dao za cijeli svijet. Za cijeli svijet ti ja ne b' dao tu vreću — kaže — ja s tim živim. To meni sve zna reći šta ja trebam, i šta ja trebam za jest i sve.

— Ajd ti to meni prodaj. Ja ću tebi dat' kol'ko god imam, sve ću ti dat'.

Neće ovaj prodat nikako. E ajd', kad je već stvarno vidio da je ovaj navalio i da će mu dat stvarno sve što ima novaca, zlatnine i što ja znam — nekad su ljudi bili bogati. Kaže on ajd', i dade on njemu tu vreću.

— Samo stisni — kaže — i on već njemu to pričo kako ona govori. Slago, nije to istina. Jel' sve to je on vidio svojim očima.

Proda on njemu tu kožu, dobio on para i para. Ide on kući sav vesel' siroma'. U vreći nosio dukate. Dođe on kuć'. E tu on odma' kupi i krave i konje i sve i dođe kuć. Kak ne b' bio bogat — ovaj preko noći obogatio, je li. Kad došo kuć', pita njega ovaj brat:

— Otkud tebi novci? Otkud ti sad kupio krave, pa otkuda ti kupiš konje, pa sve, jeli.

— E — kaže — ja sam prodo onu kožu. Kad je tvoj konj krepo, ja sam ošo pa sam ja ošo, ne znam u koju ono državu — reče, slago, je l', nekud daleko — pa sam ja nju preprodo za skupe pare, tamo trebaju kože — kaže — takve konjske, pa sam ja prodo i vidiš — kaže — za jednu kožu šta sam ja svega dobio.

E, taj što je bio bogatiji čovjek, brat njegov, ništa nego kuć' i odmah sikiru i sve konje potuče i oguli, i jednog konja ostavi si da ne ide pješke — ipak je on goso, da ne ide pješke jel'. Ostavi kože u kola i ajd u svijet, ide prodavat kože. Kakvi, dok je on ošo i obišo — krepo i konj, jedva se on živ vratio kući. Bacio kože i kola — jedva živ otišo kuć'. Došo kuć'. Šta će sad, sad ga ovaj nasamario — ništa nego da ga ubije, makar mu je brat, je l'. Ubi' će ga i gotovo. E, kako sad! Sjeti se on, ništa, on zna njegovu kuću, gdje on spava i sve. Ali kad je on došo kuć' tu prvu noć — još ovaj se sjetio putem kako će on njega ubit. Kad je on došo kuć', a ovaj, taj što je bio siromah, sjetio se — e nećeš ti mene. On je mislio šta bi moglo bit, je l'. Kaže, ništa nego on uveče kad je trebo ić spavat, on na svoje mjesto metnu mamu svoju i od tog brata — na svoje mjesto, i legnu oni spavat. Preko noći on nije spavo jer je znao što će biti. Legli, oni se promijenili za krevet, je li. Kad ovaj po noći, čuje on vrata se otvore — tam' u sobi, u toj prostoriji će su spavali, zađe unutra i zamane sikirom, taj brat, i stvarno ubije mamu, odsiječe joj glavu. I ubije je sikirom. I pokupi se i ode van. I on mislio ubio brata svog, je li. Ode kuć'. A ovaj ujutro, šta će? Nisu oni bili još skupa ovako blizu jedan drugog, malo dalje su bili. A ovaj ujutro šta će — nego mamu u kola — i posjedne je u sic mrtvu, vozi je doktoru, znate. I ode. Dođe on pred jednu gostionu, taj, dođe pred gostionu i zađe unutra, a mati sjedi, ali mrtva, ukočena sjedi u sicu. A on ošo u gostionu da popije čašu vina. Popije i plati gostioničaru, da odnese, kaže »donesi onoj ženi na put, u sicu što sjedi, vino«. I gostioničar donese ženi, »no uzmi, izvolte«, kako je nekad bilo — šta ja znam. Nudi joj vino, al' ona ni ce ni be. Mrtva žena sjedi u sicu.

— Ma uzmi — kaže — stara, ja nemam vremena čekat.

A ona šuti. Ej, boga ti, a on njoj pripali, a baba se prevali u sic, ostraga u kola. A ovaj izleti iz gostione.

— Što si napravio, ubio si mi mamu!

Joooj, šta će sad bit. Gostioničar:

— Molim te — kaže — nemoj to nikom ni reć, šuti, odvezi je samo odavle, evo ti vreću novaca, samo šuti, molim te — da ja nisam nikog ubio. Sam' nemoj nikom reć.

— Joj ne, ja ću tebe tužit, ti ćeš u zatvor, na vješala, ubio si mi mamu — i šta ja znam.

— Joj, nemoj molim te nikom reć, da' ću ti vreću novaca.

Ovaj se složi.

— Ajd daj mi vreću novaca, ja ću napraviti sprovod i neće niko znat.

Dobro. I on dobije opet vreću novaca. Ide on kuć', pjeva putem. Ide kraj svog brata. A brat mislio da je njega ubio.

— Zdravo, brate.

Ovaj kaže »zdravo«. Sad je ovaj već bio siromah, već nije imo ništa.

— De s' bio?

— Pa, išo sam prodat, ti s' sinoć ubio moju mamu — kaže — i tvoju, pa sam je išo prodat, išo sam je prodat — kaže — pa sad eto dobio sam novaca pa sad imam novaca, mogu biti vesel.

— Pa kak' si je prodo?

— Pa eto, išo sam pa sam pa sam viko kroz selo ko oće mrtvo meso kupit, pa su ljudi kup'li. Eto novaca!

Pokaziva mu vreću novaca, je li, punu vreću novaca. Šta će ovaj sad. Ništa, a on je bio toľko plitak, makar je bio bogat, šta će, nego svoju ženu lijepo ubije i metne u kola, ide kroz selo i više:

— Ko će kupit mrtvo meso!

Ko će kupit, je li. Treba se znat sjetit, izmudrovat. Pa da, još su došli žandari i zatvorili ga i bilo tu cirkusa, svega, i u zatvor — šta ja znam, i isplatio to on, još je imo nešto novaca. I došo kući, tako će se on opet osvetiti tom svom bratu. Ništa nego on još potplati jednog prijatelja i on po noći dođe i uhvate ovoga i u jaku mrežu ga zavežu i sad će ga bacit u jednu rijeku. U rijeku će ga bacit, svezat će mu kamen za vreću i bacit da se utopi — i onda je gotovo. Kad — svežu oni njega i idu, idu, to je bilo daleko, rijeka, oni su bili na takvom mjestu da nije bila blizu rijeka. Kad su došli blizu rijeke — zapravo išli cestom, došli na most, e sad neće ga odma' bacit u vodu, još ostavili ga na mostu, a odma' od tog mosta bilo neko selo i gostiona. Idu oni nešto popit da budu malo kuražniji. Ipak brata u vodu bacit ne more čovjek trijezan, kad malo popije, onda svega napravi, je li. Zađu oni u gostionu i piju. E sad nije dost' jedna nego dvije, tri, a on leži na mostu. Tu ide čoban preko mosta pa tera goveda, svinje, čoban je l' selski, tu je bilo i svinja i marve i konja i svega. A ovaj u vreći šta će — čuje on marva ide, a on iz vreće više:

— Ja neću biti podžupan, ja neću biti podžupan!

A znate vi kako su nekad bili župani oni ko knezovi, ko sad predsjednici kotareva. A podžupan to je kao potpredsjednik, je li. A on više iz vreće:

— Ja neću biti podžupan, ja neću biti podžupan!

Gleda ovaj čoban:

— Što ti to višeš?

— Ma eto — kaže — oću da ja budem podžupan, a ja neću pa neću i gotovo! Odvež' me da bježim. Ja neću biti podžupan!

— Ma šut', budalo, daj — kaže — idem ja u vreću, ja ću biti podžupan. Ajd, evo ti marve, tjeraj sve kuć', mene veži u vreću, ja ću bit podžupan.

— Dobro — kaže — ajd' me odveži, samo me pusti, ja ću uteć, ja neću biti podžupan više.

Ajde ovaj njega odveže na brzinu i ovaj se zavuče u vreću, i sveže ga. I tera ovaj marvu, odma' okrene i tjera kući, taj što je bio u vreći.

I oni se napili u gostioni dobro — i onaj njegov brat i njegov prijatelj, napili se, dođu nazad i sad vel'ki kamen svežu za vreću i s njime u vodu. Bace ga u vodu. I sad idu kuć'. Misle sad smo ga se riješili. Kad oni kuć — puno dvorište marve, konja, svinja, on pjeva po dvorištu. E, kaže, pa što je ovo, kaže, nismo ga ni ubili — pa šta je. Ništa — oni k njemu u dvorište.

— Pa dobro, brate, šta je to, kako to?

— E — kaže — kad ste vi mene bacili dolje u rijeku, ja pao dolje, pa propo na neku livadu dolje, kroz rijeku, pao na livadu, veliki pašnjak, marve, konjā, svinjā, a ja nisam čeo baš — kaže — sve uzet, uzo sam si tak' jedno krdo i dotero, a ovo drugo nek bude — kaže — ne treba mi više. To meni dost. Dok ja živim to će meni biti dosta.

He dobro. Sad ovaj dođe kuć', taj što je bio nekad bogat, pa si misli, majku mu, kad je on to ostavio, idem ja po to još. Kaže on tom svom prijatelju:

— Znaš ti što, ajde ti mene sveži u vreću, al' — kaže — ja ovako ako padnem u vodu, ja ću isplivat, al' ti men' sveži kamen, isto ko i njega, pa ću isto tako ko i on.

Ajd. Sveže on njega u vreću, kamen za vreću, baci ga dolje, a on kak' se davio u vodi, znate, pa sve viko — i onako ona voda, oni mjehuri lete van. Kaže:

— Čuj, bogati, već on tjera, već više na marvu, već tjera.

Da — a on se udavio. I tako se vratio njegov prijatelj kuć'. Osto njegov brat, osto ovaj bogat. Ovaj siromah osto bogat, a ovaj koji je bio bogat ošo u rijeku. Utopio se.

18

To još pričo moj ded.

Kako nekad su išli po svijetu i sad idu — ti šljajferi okolo, brusili škare i tak hodili od kuće do kuće, od grada do grada. Imali su jednog dečka — imo jedno dvanajst godina i on uvijek išo s njima pa su turali kolica i njihov brus i robu i sve što god su imali. I tak' su stalno putovali po svijetu. I jednoga dana su išli preko neke velike šume. Cijeli dan su putovali. Nikad kraja. A onda su se uvečer legli, nagrebali lišća, deke, i malog dali u sredinu i zaspali. Al' mali nije mogo spavat. On se digo, gledo po šumi, bojo se vukova, medvjeda i tek je gledo okolo i vidio izdaleka neko svjetlo. I on se digo i otišo do tog svjetla. I to bila u šumi jedna kućica a unutra su bili hajduci. Uprav su večerali. A on došo pod prozor i gleda. Bio gladan, a oni jeli mesa, kruva, pili i pričali. Veli, danas č'mo ići u taj i taj grad i tamo č'mo ukrast kraljevu ćerku. I to mora bit sigurno — pa uvati jedan glavni lopov na viljušku meso — »ko ovo meso što držim na viljuški, tako sigurno mora ona danas bit' naša«. A ovaj mali imo pištolj u džepu, a on opraiš njima u to meso — i pane mu viljuška i meso dolje. Oni se uplaše i pobjegnu van. Kaže:

— Šta je to tuj?

Kaže:

— Ja sam.

— A ko si ti?

— Odam po svijetu, pa ne znam kud bi', vidio sam svjetlo pa sam došo vamo, ja sam gladan, pa dajte mi nešt' za jest.

Ajde, kaže:

— Očeš ić s nama?

— Oću, kako ne bi' išo.

Došo unutra — sjeo, navečero se i oni upregnu konje, kola, kaže:

— Sad ćeš ti s nama.

— Idem, kako ne bi' išo.

Kad se najeli, otišli u taj grad. Kad su došli u grad, tamo bila vel'ka kuća i oni su već znali u kojoj sobi ona spava. A pokraj te kuće kraljevske je bila neka voda i onda oni su morali nekak zalaziti kraj te vode i tamo oni već znaju đe, i on mora ić prvi unutra da vidi da l' je ona u toj sobi, i taj mali kaže:

— Oću ja, sve ću ja to.

Došli tamo pa nekak to srihtali pa izvukli cigle iz zida i tako da se moredu provući unutra. Al' on nek ide prvi. On zađe unutra, pogleda, vidi na krevetu leži jako lijepa djevojčica. Mlada, oko šesnajst godina, spava ko anđel. A pod krevetom bio mali psić i on počeo lajati, al' on ga mirio polako, i imo zlatni lančić taj pas na vratu — a ona imala na nahtkasiću sat, prsten i lančić. On to sve skine, turi u džep. Na zidu bila sablja i polako on stane kod rupe one i čekaju.

— Je unutra?

Kaže:

— Je, morete ić.

Kako oni jedan po jedan idu, on ih dovati pa sabljom udari i zavuču unutra. I tako ih sve, dvanajst ih bilo, jedanaest sve zavuko — a dvanajstom bilo sumnjivo što tako jedan za drugim zađu a niko niš' se ne javi. On polako, polako, al' nije mogo ovaj dočekat da cijeli izađe, neg' udari ga po glavi. Al' ovaj pane, trgne se natrag, samo mu malo vršak odbio, i kak' je pao u vodu, odmah se nekak osvijestio i sjeo u kola i pobjegao. A onaj mali polako izašo van i pazio otkud su došli i pomalo-pomalo se vrati on kući svojim roditeljima, i legne — već pred jutro došao. Oni pitaju:

— Đe si bio?

— Pa ne mogu spavat pa sam se šeto.

Nije nikom niš' reko. I oni opet dalje idu u svijet i niko niš' ne zna. Kad oni odaju svijetom i dođu u taj grad đe se to dogodilo. I onda kralj je dao naređenje ko zna pripovijedat priče, nek svi dođu i nek pripovijedaju priče, svi će dobiti pit i jest. Što god ko bude htio. A on nije mogo nikak saznat kak' se to dogodilo. Kad su ujutro došli, ona se probudila, stala vriskati i oni doletili i našli te ljude mrtve, i te lančiće, i to bilo odneseno, a drugo ništa nisu znali dalje. I niko im to nije mogo dokazat.

Tako su oni hodali jedno vrijeme po svijetu i došli su i njegovi roditelji u taj grad. A mali već bio veći pa i oni idu unutra pričat kaže. E pa tu je jedna soba di se dobi jest i pit ko zna pripovijedat.

— Pa mi znamo isto — kaže on, stari — pa zađe unutra. Pa kaže mali:

— Pa idem i ja.

— Ma šta ti znaš pričat. Šta ti znaš, ti samo si hodo uvijek kraj nas. Ti ništ' ne znaš.

— Pa nek', al' ja idem — veli — isto unutra.

— Al' sām ću bit, ja neću niko da je s menom.

Misli kralj — dobro, u redu. Onda oni izašli — on počeo pripovijedat. Kako oda po svijetu s roditeljima i kako išli i kad su došli u neku šumu i kak' je došo do nekih lopova, al' — veli — dalje vam neću pričat.

— Ma — kaže — pričaj, ne boj se ti niš', sam' ti pripovijedaj.

— Ma neću — kaže — dalje.

— Pa pričaj, no.

On opet dalje nastavi. Kaže kako došo do lopova, kak' je vidio kak' su išli kraljevsku ćer krast. Al' veli:

— Dalje vam neću pripovijedat.

— Pa — kaže — pripovijedaj.

Onda već tata i mama ga zovu. Kažu:

— Šta on zna, on ne zna ništa, on vam tam laže, ajde. Ajde, idemo.

— Ma ne — kralj kaže — sam' vi ostav'te njega nek on nama priča.

Kaže on:

— I ja došo unutra prvi — kaže — i pogledam ja to sve i vidim, lijepa jedna djevojčica tam' spava, a meni bilo žao da ju ukradem, a ja skinuo sablju pa svima glave odseko.

A kralj se zagleda.

— Svima sam glave odsjeko — veli — a ovaj zadnji mi je pobjego — veli — al' ja sam svejedno otišo pješke, i lego sam kod mojih roditelja, oni nitko ništa ne znaju do danas šta sam ja radio i đe sam bio. A veli:

— Je l' to istina, il' ti to pričaš?

Kaže:

— Evo ak' ne vjerujete, imam tu i lančić, sat, prsten od cucka sam skinuo.

A on odma' pozove ćerku, kaže:

— Je to tvoj lančić?

Kaže:

— Je.

— Je to tvoj prsten?

— Je.

Onda ga zagrli, kaže:

— Ti si mi spasio život, nitko neće bit moj, samo ti.

I odma' ga zagrlila i stare zvali unutra i naprav'li vel'ke svatove i stari su ostali u dvorcu kao čuvari, a on se oženio i nasto kralj. Ak' nije umro, još danas živi.

19

Bio jedan mladić pa je imo ovako jako lošu kuću. A bio je sam sa majkom, a on je ovako čeo ić u crkvu više puta, a pred kućom mu je bio jedan šiljak zaboden kao stupac. Onda on je čeo baš nedeljom, išo, pa veli:

— Majko, gle kako idu cure na taj šiljak, svaka padne.

Onda on pa veli:

— Ja ću to odsječ da to ne postoji tuj.

— Joj — kaže — sine, nemoj tako — kaže — pa danas je sveta nedelja, pa ćeš ti to sagrešiti s time — i tako dalje.

Kaže:

— Ne, meni je žao one cure, ja neću da se maže ona tuj.

On uzme sjekiru i odsiječe on onaj šiljak. A najedanput mala zmija izleti iz toga stupa i ona odma' njemu do nogu i gore na vrat i u usta mu gleda. Šta će, kaže, sad bit. A ona njemu govori:

— Čuj — kaže — ništa ti neće bit, samo za tu kaznu što si ti išo to radit, hranit ćeš me tri godine.

— E, pa — kaže — kad je tako, ja moram, ajd oću.

On ju u veliku kacu metne unutra i uzme pušku i ide lovit, zeca, pticu i tako dalje. On nju hrani, hrani, hrani. Prođe tri godine — jedan obruč pukne, već je ona velika, strašno velika. Pukne jedan obruč ujutro, pukne u podne drugi, uveče treći — ono kako se razvali, ona izađe van. I izađe van:

— E — kaže — sada sjedaj na mene i idemo mi do moga doma.

On ide i sjedne na nju, pozdravi se sa majkom, kaže:

— Majko, nikad više vidjet te neću — kaže — ja sad kako budem.

Onda ide kroz neke velike šume, velike, velike, na nju jurišaju velike zmije, zmajevi, sve lavovi, ona se ničega ne boji — kad je bila najjača. Kaže:

— Samo se ti drž' — kaže — ne boj se ništ', neće tebi bit ništ'.

Dobro ona njemu. Ovaj dođe do njenog oca i majke. Oni se uplaše kol'ka im je to ćer narasla, strašno.

— Šta je?

— Imate ovoga mladića da nagradite — kaže — evo ja sam od vas otišla ko prst tanka. Evo — kaže — kolika sam.

— Pa što — kaže — da mu dademo?

Zlata ne može nosit. Svega mu daje. A ona njemu putem kaže:

— Čuj, nemoj — kaže — ništa drugo uzet nego jedan prsten — kaže.

— I to si natakni na ruku, to nit je zlato nit ništ' to je samo — kaže — tako, jedan prsten obični. To će ti biti najveće blago.

Dobro. Onda on daje mu:

— Sto ćeš da ti naplatimo?

Kaže:

— Ne bi' ništa drugo uzo nego onaj prsten — kaže — što se tamo ona djeca igraju.

A kaže:

— Šta će ti to, to ti ne treba, to je пусто.

Al' kaže:

— Neću ništa, ne mogu drugo ništ' nosit, to mi je sve.

— Dobro — kaže — nek ti bude i idi — kaže — s tim kud znaš.

Uzima on taj prsten, metne na ruku, ide on šumom, ide, ide, ide — al' već je on jako gladan. Gladan, već posve gladan. Iznemogo, ne može nikuda. On već nije znao, nego onaj prsten uzima u zube da će ga jesti. On škljocne, izleti jedan čovuljak mali:

— Što izvolte, kralj mladi?

Kaže:

— Izvolio bi' da bi se ja nahranio.

Odma' tu je svega, salama, sira, kruha, šta god želi, evo ima, ima. On se nahrani, opet škljocne:

— Što izvolte?

Kaže:

— Jedan auto da se odvezem mojoj majki.

O — evo auta, on sjeda u nju i po zraku to ide. To ne ide šumom, to ide po zraku. Dođe on kuć', pozdravi se sa majkom:

— Evo, majko, mene živa i zdrava.

— Dobro, dijete, dobro.

Ide se on ženit. Šta će sad? E, neće on seljanku, on oće kraljevu ćer. Nema tuj šta.

— Nemoj, sine — kaže — uzmi si ti u selu našu curu, sirotu.

— A ne — kaže — idem ja — kaže — po kraljevu kćer.

On se lepo obuče, bogat čovjek, vilu sagradi za čas. To sve, kraljevsku zgradu, nema tuj šta. Dobro. Ide on, spremi se potpuno — kraljević, nema tuj šta. On se spremi i ide. Zaproši, ožene se, svatovi veliki. E dođe ona k njemu, žive dobro, lijepo, ali on uvijek nekud odilazi, odilazi, lovom, on se pozdravlja s onom svojom zmijom đe je nekad bio i tako. To njoj nije jasno. Ona uvijek vidi đe on škljoca onaj prsten i on dobije što god želi.

— Dobro — kaže — ja bi' ćela taj prsten da ti meni daš.

Nikako — on to ne da od sebe nikako. Al siročće, jedanput je zaspao i ona ode i ukrade taj prsten i ona škljocne.

— Što izvolite, kraljevna?

Kaže:

— Izvolim do moga oca.

Ona je bila daleko. Nije mogla ona nikak' do njega. Kaže:

— Izvolim taki auto, da se morem — kaže — voziti do svoga oca.

Odma' ona sjeda. Auto ide onak' po zraku. E slučajno je bio neki miš, siroče, pa njega pogazi. Pogazi ga. A šta, on siroče šepa. Al' on odma' osjeti da on nema onoga prstena. I on odma' za njom. On će pješice. On postane siromah, više nema one vile, nema ništa, nestalo je prstena, nestalo je svega. Dobro, kaže, naiđe on na tog miša, siroče.

— Pa što je bilo?

Kaže:

— Vozila se neka kraljevina pa mi strgala nogu. Ajd' ti mene zamotaj, pa me metni u džep.

Oće on. On njega čuva, hrani. Dođedu oni nekako do toga kralja đe je njegova žena, ona lijepo tamo već sa drugim. Neće ona više š njim ništa. On se siromah napravi — ne pristane on više među njih. On šta, već je miš ozdravio, on more trčat. Ali ne more preko vode.

— Ništa — kaže — ti ostani tuj — kaže — ja ću nekako daskom, skelom, ja ću otić.

Ode on, ode u tu vilu, iz jednog ovog hodnika u drugi i pravac u njezinu sobu. On ide i u ormar đe je taj prsten postojao i on grize robu i dođe do prstena. A on — on opet kako će van? Miš, miš leti, ali niko za njega tol'ko ne mari. On opet nosi taj prsten van. I opet kako će vodom, ali onda sred vode dođe, pojede ga riba pa pojede prsten. Što će sad siroče? Al' na sreću lovac ubije onu ribu, isplovi ona riba van i ribu raspore i našu prsten. Sreća opet toga mladića. On uzme jadan onaj prsten i on si ga čuva, opet škljocne:

— Želim svoj auto.

Dođe kuć — opet si vilu stvori kako je i bila nekada. Opet škljocne — kaže:

— Što želite?

Kaže:

— Želim svoju ženu da mi ide po najvećoj žeravici — kaže — za kaznu što je ona mene iznevjerila — kaže — da po žeravici dođe do mene.

I stvarno tako je i bilo. I tako je propala. I završio. I on se oženio sa seljankom i živio. I dan-danas živi ako nije umro.

20

Bio jedan mali dječak, tako oko svojih dvanajst godina i on je išao . . . Neka stara žena je išla putem, nosila stakleni vrč pun vode. I on kako se nekako igrao i s nečim zamahnuo i razbio njezin vrč taj.

— Uh — kaže — dabogda ti — kaže — ne imao sreće dok ne našao tri začarane naranče.

Šta jadan sad, nesretan kud god ide, svud je nesretan. Šta će on sada, ide on tražit te začarane naranče. Ide on, ide, ide, ide, gorom dolom, al' naiđe na neku staru kuću, u njoj neka stara baka. Tako je bila u neredu i tako je bila zarašćena da su joj ove trepavice do koljena bile, iz očiju. A on:

— Dobar dan, bako.

— Bog daj, dijete. Što te nosi do mene?

— Eto — kaže — naišao sam.

— Pa ajde, budi tako dobar — kaže — pa ti meni uzmi škare pa odreži — kaže — te moje trepavice.

Oće, dječak uslužan.

— Će su škare?

— Gore na ormaru.

Pa dobro. Ide on, traži te škare, nađe, al' vidi te začarane naranče. On zgrabi one naranče, neće škare i leti van. I on ide, ide, ide, ide dalje, al' je već ogladnio i on uzme onu začaranu jednu naranču da će jesti, al' iz nje iskoči jedna prekrasna djevojka.

— Molim tri kapi vode.

On jadan ostavi djevojku i sve, on ide tražit. Niđe vode, niđe vode ne more nać. Kad došo na mjesto, nema više djevojke. Pa ide dalje, ide dalje, kad on ide dalje — opet oće on ono grist. Opet izleti jedna djevojka.

— Molim tri kapi vode.

Ne može naić niđe, ne može, traži, traži, nema potoka, traži — ali ostavi sve. Ide na mjesto — nema opet djevojke. Što sad?

Treću. Ide dalje, ide treću grist. Ali opet iskoči još ljepša, tri puta ljepša.

Kada on već nije znao što bi, plaće nad njom, plaće, iscuri mu tri kapi njegovih suza u njezina usta. Krasna djevojka zagrlji, poljubi ga, kaže:

— Niko više moj nego samo ti. Hodi, idemo — kaže — momu ocu da mu kažem ko me je spasio.

Kraljeva ćer najmlađa, najkrasnija. Ona kaže:

— Idemo, idemo.

Ali daleko je to, daleko. Ona je već slaba, o, oslabljena. Šta ćemo jesti? Ide on tražit, tražit, ali nesretna vještica ona za njima i za njima i ukrade onu djevojku i podmetne svoju, svoju podmetne, gadnu, ružnu. A on dođe tam', pogleda, joj, pa to nije ona. A što će?

— Ne boj se, dragi, ja sam ti se promijenila, znaš dugo hodamo, oslabila sam.

Vještica mudra! Kakvi. A ovaj sad, kak' je tak' je, ide on s time, je l'. Ide on do kralja. Dodedu oni tamo, ali oni to, kralj gleda:

— Nije to moja ćerka — kaže — moja ćerka je bila lijepa, lijepa.

— Oće, nemoj tako, ja sam ti se promijenila, već je to puno godina, ja sam se sasma promijenila.

Vražja vještica, ona je lukava, ona se zna snaći, znate. Kad ona, dobro, prave svadbu. Al' kad oni za stolom sjede, doleti nekva jarebica, ne, nekva golubica doleti, kaže:

— Oj, kuharu, dabogda ti izgorjele ove jarebice, da ih ona vještica ne jela — kaže.

Pa, izgoreno stvarno, pricrvrlji se, ne može ih dat na stol. Opet on druge metne brzo da se to ispeče. Ona opet doleti:

— O dabogda, kuharu, ti izgorele ove jarebice da ih ova vještica ne jela.

Kad treći put, oni uvate tu golubicu i od ruke do ruke ide ona, ide, ali dođe do toga mladoga. On uhvati, gladi lijepo, gladi si tu golubicu, kak mu je milo kak je tak pitomna. On siroče naiđe na glavi joj neki špendlik. Naiđe joj neki špendlik te izvadi — evo krasne djevojke.

— Evo, dragi, mene, ja sam ti došla.

A oni uhvate onu vješticu pa š njom u tamnicu i ondak su se oni dva gostovali i uzeli. I lijepo su kraljevali ko ljudi. I dan-danas žividu ako nisu umrli.

21

Bio sam vojnik jedne zime sedam godina. Kad sam došo u vojsku, dobio sam pušku i ta puška bila od bezge, bezgova.

I on kad je puknuo iz bezgove puške, čulo se je tja u Tursku. I tako je on odslužio vojsku i došao kući i išo se oženit. Kad se jadni ženio, pa da djevojka lijepa, mlada, ide s njome u hram. I tako je došao na svetoga Petra i Pavla, došao je u jedan hram, al' išo je poprijeko i tu je bio debeli led. I kako se ona odskliznula — razdrapala se je. I šta — pokupio je i hajd kuć. I opet dalje, dalje, šta ć' sad? Tuguje tugu — ženi se i po drugi put. I kad se je oženio, išao je sa svojom tom mladom na Božić k crkvi kolo da igra, a ona jadna imala ambrelu, kiša je padala i tako su mušice, muve, obadovi, sve navalilo na Božić, šta mislite, i u to ona sirota nije se mogla obranit kako je ambrelu imala, znate, i mlavla oko sebe i njemu skoro iskopala i oko — i tako jadna pogin'la, navalili komarci o Božiću na nju, šta mislite. Onda je i ona umrla.

Opet se moro jadni oženit po treći put. Kad se po treći put oženio —onda već nije bila tako za kolo i za pjesmu i štošta. Išla je s kravom na pašu i krava ju je ubola — i ta mu je umrla i osto udovac za sve vijeke.

**Pregled pripovijedaka i predaja koje nisu ušle u ovaj izbor
a sadržane su u rukopisnoj zbirci »Usmena kazivanja u okolici Daruvara«
(rkp. INU 773)**

1. Kraljeva kći odbija prosee i na kraju se mora udati za prosjaka. Nakon iskušenja, kraljevna prodaje lonce, pokaže se da joj je muž kralj. (Tekst br. 3)
2. Dvojica su noću na cesti vidjela plast sijena kako im se približava. Kad se pijetao oglasio, nestao je plast. (Tekst br. 5)
3. Okladio se jedan da će izvaditi križ i donijeti ga u selo. Križem je zakačio o svoju kabanicu i umro od straha. (Tekst br. 8)
4. Vim i Hum, obojica imaju po tri srca, oslobađaju selo od ukletih duša koje se nalaze pod zemljom a gospodar im je vampir. (Tekst br. 10)

5. Muž i žena dogovore se kako da prevare popa. Muž »zatekne« popa kako večera s njegovom ženom i obrije ga. (Tekst br. 13)
6. Čovjek sanja da je mesar i da nosi hranu za duše u raj. (Tekst br. 14)
7. Vojnik nadmudruje vruga i oslobađa tri kraljeve kćeri zatvorene u jednoj sobi. (Tekst br. 15)
8. Tri siromašna brata zaposle se jedan za drugim kod gazde, uz okladu: tko se prvi naljuti, da mu se odreže nos. Najmlađi brat nadmudruje gazdu i odreže mu nos. (Tekst br. 15)
9. Duka od Mletaka zahtijeva od dubrovačkog kneza da izmjeri visinu od zemlje do neba, odredi sredinu svijeta, dva mora da presuši i treće do pola. Knez odgovorom nadmudruje Mlečanina. (Tekst br. 17)
10. Čovjek vidio punu vreću kako se kotura cestom, noću. (Tekst br. 19)
11. Čovjek vidio svjetlo kako ide putem i na vrhu brda visoko skače. (Tekst br. 20)
12. Lugar vidio svjetlo kako igra cestom, opalio je i svjetlo mu se zaletjelo i palilo mu oči. (Tekst br. 21)
13. Čovjek vidio noću kako ide plast sijena a seoski psi grizu plast i »svađaju se oko toga«. (Tekst br. 23)
14. Pričalo se da selom ide konj bez glave. (Tekst br. 25)
15. Žena vara muža, njemu se učinilo da je netko u njenom krevetu. Izdaleka, punica ga oslovljava u množini i uvjerava ga da su oči varljive. (Tekst br. 27)
16. Djevojka na mjesecini zove mrtvog zaručnika. Dolazi momak na konju, vodi je na groblje. Djevojka se spašava. (Tekstovi br. 28 i 47)
17. U sobi se javlja mačka u trenutku kada umire član porodice. (Tekst br. 38)
18. Napalo ih svjetlo noću na cesti jer je jedan pozvao svjetlo da im priđe. (Tekst br. 41)
19. Vidio čovjeka bez glave. Pištolj nije htio pucati. (Tekst br. 42)
20. Oženili glupog momka. Mlada se »razboli« a punica ga savjetuje kako da »izliječi« ženu. Momak se kaje što na isti način nije izliječio svoga oca, pa ovaj ne bi još umro. (Tekstovi br. 49, 82)
21. Priča o impotenciji momka. (Tekst br. 51)
22. Tri siromašna brata otišla da traže posao. Jedan izučio za mesara, drugi za krojača, a trećega je vještica pretvorila u kamen. Braća ga vraćaju u život a vješticu pretvore u kamen. (Tekst br. 54)
23. Svaku je noć selo moralo davati kralju po jednu djevojku. Posljednja se spasila jer je danju i noću pričala pripovijetke. Nedovršeno. (Tekst br. 60)
24. Lijena žena zaspala na poslu. Muž ju je namazao katranom i perjem. Kada pokuša ući u kuću, muž odgovara da njegova žena već spava pored njega. (Tekst br. 61)
25. Žena mužu podmetnula ribu u brazdu. Kada je povjerovao da je izorao ribu, proglasila ga ludim. (Tekst br. 62)

26. Sluga primijetio da pop živi s kobilom. Kada je vozio popa na kolodvor, morao je stati na raskrsnici pred grupom ljudi. Pop se uplašio i pobjegao jer mu je sluga rekao da ovdje čekaju one koji »žive« s konjima. (Tekst br. 64)
27. Čovjek htio spasiti popa i vikao mu »daj pope ruku«. Pop se utopio jer je naučio samo da prima. (Tekst br. 65)
28. Dalmatinac se polako vraćao s magarcem. Prolaznik ga savjetuje da namaže magarca paprikom. Da bi išao u korak s magarcem, i sebi namaže stražnjicu paprikom i pretekne magarca. (Tekst br. 65)
29. Neki mesar sakrio kravlje vime u šlic. Na tržnici bacio ga jednoj ženi u vrhnje. Žena je prosula vrhnje; kada njemu nije žao »njegovog«, nije ni njoj njenog vrhnja. (Tekst br. 69)
30. Pijan ostao ležati na zemlji. Pored njega stajala velika, visoka žena. (Tekst br. 70)
31. Čovjek se vraćao u ponoć. Za njim je puhao veliki vjetar; razbolio se, a krmača mu u dvorištu do jutra crkla. (Tekst br. 71)
32. Čovjek vidio noću, na drugi dan Božića, tri janjeta kako idu cestom. Ostali su gledali, ali nisu vidjeli ništa. (Tekst br. 73)
33. Čovjek vidio mrtvog susjeda kako prolazi kroz selo. Pas je jako lajao. (Tekst br. 74)
34. Dijete vidjelo visokog crnog čovjeka i osjetilo da puše vjetar. Dobilo je »rošare« koje su izliječili svetom vodom. (Tekst br. 75)
35. Vidio kako nebom prolazi, huji velika »sjajnost« sto metara širine. (Tekst br. 77)
36. Umrlo nedonošče i zakopali ga među cvijeće. Nakon tri godine stalno je kucalo po kući, dok ga nisu zakopali na groblju. (Tekst br. 78)
37. Umrli se vraća svaku noć, lupa i ruši. Kada su platili da se služe mise u tri mjesta koja geografski leže u trokutu, više nije dolazio. (Tekst br. 79)
38. Čovjek je psovao svoju pšenicu. Vrag došao po svoje. Okladili se, tko prepozna životinju na kojoj dojaši — njegova je pšenica. Čovjek dojahao na svojoj babi i ostala mu pšenica. (Tekst br. 83)
39. Muž i žena dogovorili se i žena je dopustila zvonaru, popu i učitelju da ju navečer posjete. Jednog po jednog muž je palio vrućim željezom. (Tekst br. 84)
40. Čoban važe sir a kao vaga služi mu njegova »meštija«. Žena traži da i nju »izvaže«. Ostaje mu pokvarena vaga. (Tekst br. 85)
41. Žena zatiče otvoren ulaz do blaga. Grabeći dukate, zaboravlja svoje dijete. Nakon godinu dana dolazi na isto mjesto. Uzima dijete, ali ono umire. (Tekst br. 88)
42. Vraćao se čovjek noću s kolima. Na cesti vidio kolo male djece od 2—3 godine. Čovjek se prekrizio i kola je nestalo. (Tekst br. 89)
43. Kupao se na mladu nedjelju. Vidio vile pored vode, prije podne. (Tekst br. 90)

44. Dijete je oslijepilo jer je naletjelo na vilinsku trpezu. Izliječio ga vječ. (Tekst br. 91)
45. Mlinareva kći sasjekla 11 razbojnika a dvanaestog samo okrnula. Taj se razbojnik zaposlio kod mlinara i zaprosio mu kćer. Na dan svadbe pozvao svoju novu družinu. Pohvatali su ih žandari. (Tekstovi br. 92 i 109)
46. Čovjek i njegov susjed Ciganin pošli na vašar. Na cesti našli sat. Okladili se — i sat je pripao čovjeku jer je nadlagao Ciganina. (Tekst br. 94)
47. Siromašan čovjek kupio kozu. Svi su je redom čuvali, ali bi koza uvijek rekla da je gladna. Kad je čovjek počeo da joj dere kožu, pobjegne koza u šumu. (Tekst br. 95)
48. Patuljak prevario divove. Činilo se da je od njih u svemu jači. Da ga se riješe, dali su mu vreću zlata i jedan div odnio mu je to u kuću. (Tekst br. 96)
49. Čovjek spavao u šumi i u pol noći vidio vilinske svatove i gozbu. Zvale se ga vile da im se pridruži. (Tekst br. 98)
50. Kralju se jedno oko smijalo a drugo suzilo. Najmlađi sin nalazi pticu, konja i djevojku. Prevvari ga brat. Najmlađi se spasava i kralj baca starijega u tamnicu. (Tekst br. 104)
51. Siromašan čovjek prodaje vragu u šumi ono što mu od sjekire odleti. Prodaje nerođeno dijete. Kad je dijete naraslo, odlazi po »krvavi list« pred vrata pakla i spasava se. (Tekst br. 106)
52. Na »Sisvete« vidjele žene veliko svjetlo. Nebo se otvorilo. (Tekst br. 107)
53. Čoban spasio zmiju iz vatre. Da bi razumio jezik životinja, zmija mu pljune u usta. Ptice su mu pokazale zakopano blago. Povjerio tajnu svojoj ženi i izgubio čudesnu moć. (Tekst br. 110)
54. Dječak sisao dvanaest godina. Postao silno jak. Nazvali ga Lomidrvo. Susreo je Valivruha i Mjesiželjeza. Lomidrvo svladao patuljka i s njim otišao u podzemno carstvo. Oslobađa tri kraljeve kćeri. Borba sa zmajevima. Valivruh i Mjesiželjezo preoteli djevojke. Iz podzemlja iznio ga orao. Vraća se na dan svatova i nasljeđuje kraljevstvo. (Tekst br. 111)
55. Otac se hvalio da mu kćer zna od slame ispresti zlato. Kralj ju zatvara u sobu s hrpom slame i do jutra mora ispresti zlato. Pomaže joj patuljak triput za redom. Kao nagradu traži dijete, ali ako pogodi njegovo ime, ostavit će joj dijete. (Cvilidreta) (Tekst br. 112)
56. Grof naredi slugi da ubije dijete njegova brata, čiji je dvorac prisvojio. Dječak odraste u šumi s ugljenarovim sinom. Vraća se i ubija strica. (Tekst br. 114)
57. Bog i sveti Petar dijelili jad i nevolju. Šuma se osušila, kamenje popucalo. Kad su to sve stavili na narod — narod je izdržao. Tako je i ostalo — na narodu. (Tekst br. 115)
58. Došli prosici po djevojku. Otac ju šalje u podrum po vino, gdje ona ugleda sjekiru iznad bureta. Djevojka se rasplače jer, kada bi imala dijete, ta bi ga sjekira mogla ubiti. Otac pošalje slugu u podrum, ali i oni se tamo rasplaču. Kada se udala, otišla je na njiivu. Prvo je jela

a zatim zaspala. Muž ju zatekne kako spava i priveže joj zvončã. Kada pokuša ući u kuću, muž odgovara da je njegova žena pored njega. (Po Grimmu) (Tekst br. 4)

POPIS KAZIVAČA

1. Banović Stana, rođ. Danojević, 1913, nacionalnosti srpske. Vrijeme kazivanja: 1. X 1966. Doljani, kotar Daruvar. Tekst br. 9, čula u selu Doljani.
2. Bosanac Andrija, rođen 1906. Pismen, po zanimanju pečenjar, često je obilazio okolna sela. (Njegova je majka znala mnogo priča, ali ih je, već u dubokoj starosti, zaboravila.) Nacionalnosti je hrvatske. Tekstovi br. 4, 5, 6. Vrijeme kazivanja: 5. X 1966. Tomašica.
3. Drašner Vencl, rođen 1886. u Sređanima (općina Pakrac). Otac mu doselio iz Češke. Vrijeme kazivanja: 6. X 1966. Gornji Uljanik. Tekst br. 7.
4. Fridrih Elizabeta, rođ. Fakundini, 1906, pismena, kćerka učitelja doseljenog iz Srijema. Vrijeme kazivanja: 3. X 1966. Uljanik. Tekst br. 8, čula od oca.
5. Koić Milka, rođ. Čizmić, 1893, Hrvatica. Pismena, voli da čita, sama kaže da više voli pjevati nego pripovijedati. Tekstovi br. 1, 2, 21. Vrijeme kazivanja: 3. X 1966. Hercegovac.
6. Kovačević Avram, rođen 1895. Pismen, zvonar, nacionalnosti srpske. Vrijeme kazivanja: 2. X 1966. Brestovac. Tekst br. 3.
7. Ledvinka Venò, rođen 1933. u Gornjem Uljaniku, Čeh. Unuk Vencla Drašnera, koji je doselio u Uljanik iz Sredana. Vrijeme kazivanja: 6. X 1966. Gornji Uljanik. Tekst br. 17.
8. Levanić Katica, rođ. Držaić, 1925. Nacionalnosti hrvatske. Pismena, priče je slušala od nekog čovjeka u selu. Voli da čita. Vrijeme kazivanja: 6. X 1966. Uljanički Brijeg (Gornji Uljanik). Tekstovi br. 13, 19, 20.
9. Polenus Slavica, rođena 1938. Pismena, priče je čula od oca, nacionalnosti češke. Vrijeme kazivanja: 1. X 1966. Doljani. Tekstovi br. 10, 11.
10. Sedl Julijana, rođ. Baručik, rođena god. 1906. u Antunovcu blizu Uljanika, udata u Uljaniku. Roditelji su joj bili Slovaci, doseljeni iz mjesta Podhore blizu Bratislave. Priče je slušala pretežno od oca i djeda. Voli čitati priče. Vrijeme kazivanja: 6. X 1966. Gornji Uljanik. Tekstovi br. 14, 15, 16, 18.

Tipološko razvrstanje pripovijedaka i predaja

Br. 1 = cf. Thompson, Motif Index F 401 (tobožnja noćna prikaza); br. 2 = »copranje« nad nevjestom; br. 3 = cf. Motif Index E 492 (priviđenje u crkvi: pop kadi crkvu); br. 4 = Motif Index F 969. - (otvaranje neba); br. 5 = Motif Index F 401.6 (šmrla, šmarla u obliku velike žene, noću) i Motif Index E 491 (procesija mrtvih); br. 6 = Motif Index F 471.1 (mora, šmarla); br. 7 = Motif Index F 401, Z 111 (priviđenje: smrt u obliku žene); br. 8 = Aarne-Thompson (dalje: Aa Th) 1675; br. 9 = Aa Th 1381 A; br. 10 = Aa Th 1380; br. 11 = Aa Th 1360 C; br. 12 = Aa Th 1730 + 1536 B; br. 13 = Aa Th 1164 + 810 A + 1180; br. 14 = Aa Th 1681 (+ opsceni svršetak: gubitak uda); br. 15 = Aa Th 592 + 1159 + 330; br. 16 = Aa Th 510 B; br. 17 = Aa Th 1535 + 1537; br. 18 = Aa Th 304; br. 19 = Aa Th 560; br. 20 = Aa Th 408; br. 21 = cf. Aa Th 1935.

(Razvrstala M. Bošković-Stulli)

Ova radnja Divne Zečević o narodnim pripovijetkama okolice Daruvara objavljuje se u našem godišnjaku kao naš prvi prilog iz sklopa višegodišnjeg međusobno povezanog kompleksnoga istraživačkog rada *Instituta za narodnu umjetnost i Ustava pro etnografii a folkloristiku CSAV* (Čehoslovačke akademije znanosti) iz Praga, rada koji se odvija na područjima Slavonije, Bilogore, Moslavine, gdje živi mješovito stanovništvo hrvatsko, srpsko i češko (uz još neke druge narodne skupine). Suradnici Instituta za narodnu umjetnost istražuju hrvatske i srpske folklorne tradicije a suradnici Instituta iz Praga istražuju češke tradicije — uz usku međusobnu suradnju, konsultacije i razmjenu prikupljene građe. Rezultati rada čeških istraživača prikazani su dijelom u časopisu *Česky lid*.

U slijedećem svesku *Narodne umjetnosti* bit će objavljen članak Ive Heroldove o češkim narodnim običajima u okolici Daruvara. Pripovijetke u zbirci Divne Zečević, koju ovdje objavljujemo, prikupljene su u selima gdje žive Hrvati, Srbi, Česi a pojedinačno i Slovaci. Češke je pripovijetke u tom kraju prikupljao Jaromír Jech.

Divna Zečević prikupljala je pripovijetke među Hrvatima i Srbima. Neki od njezinih kazivača bili su češkog odnosno slovačkog podrijetla (što se vidi iz Popisa kazivača), ali su i oni pripovijedali hrvatskosrpskim jezikom, pa su time indirektno dali vrijednu obavijest o prepletanju pripovjedačkih tradicija u takvu etnički mješovitom kraju.

Radnja Divne Zečević ne donosi analizu interetničkih kontakata i međusobnog preuzimanja pripovjedačke tradicije u tome mješovitom kraju. Ali ona daje građu i dobru podlogu za takvu analizu, koja će se moći ostvariti tek pošto i J. Jech objavi češke pripovijetke što ih je prikupio na tom istom području.

S u m m a r y

ORAL NARRATIVE IN THE SURROUNDING OF DARUVAR

This choice of the material of the above titled collection contains the folk tales and legends which I have gathered (recorded) at the villages surrounding Daruvar (1966) — among the Croats and Serbs, some of the narrators being of Czech or Slovak origin, which can be seen from the list of narrators, but they spoke Serbo-Croatian too. Their narrations make possible an insight in the intermingling of narrative traditions in the ethnically miscellaneous area.

The selection of the material published here with introductory comments represents the first supplement from the bulk of the closely linked research work carried out for some years of Institut za narodnu umjetnost (Zagreb) and Ustav pro etnografii a folkloristiku CSAV (Czech Academy of Science), Prague.

The researches were carried out in the regions of Slavonija, Bilogora and Moslavina inhabited by Croats, Serbs, Czechs and some other minor ethnical groups (Slovaks).

The introductory comment concentrated on the nature of oral narrative as well as on the fact that "recording inevitably deforms and transfers it into an other category" (R. Jakobson and P. Bogatirjev).

The reader approaches the records the way he does every other text, though he is directed during the reading to the oral character of the word which, transformed into another, written, form, reveals its stylistic features and surprising possibilities of expression, i. e. in the above (page 28) quoted sentences of an old blind man whose vision of death of a tall, thin woman comprises only colours. The death appearing in the spectrum of colours — retained in itself something threatening. The stylistic expression of such threat in the old man's narration is discernible in repetition that this slim and tall woman is growing up. By the short sentences (five times running) repeating the "fact" that the woman constantly grows in front of his eyes, comparing this growth to a big apple tree beside which he »saw" the death — the old man at the climax of his narration — uses for the last time (the sixth) the perfective verb, saying that the woman »grew up« higher than the apple tree.

Attention of the introductory comment was paid to the narration of the so called true (miraculous and inexplicable) happenings whose function is distinguished in the course of the narration itself thus connecting the everyday monotony of the hard life to live source of the man's imagination.

Possibilities of the real and fantastic are intermingled. What has remained inexplicable and marvelous is a proof of the man's poetic sensitivity and his sense for metaphysical questions.

Narration of the "true« inexplicable happenings precedes all further possibilities springing from it.

The introduction then gives observations on phenomena of "modernizing" the fairy tales both in the vocabulary and the means by which the marvels are realized (e. g. a flying automobile), then on contradictions characteristic of oral narrative (the automobile flying over the woods — runs over a mouse so that it halts).

An example of modernization of the fairy tale is when the narrator says that the witch touched by the magic plant is "automatically" turned into a stone. Wander is actually proved in the narrator's consciousness just by the idea of technical automatism.

Further the introduction gives observations on the economic state of the region in which the material had been collected — immigration into the cities. The passion of getting rich of those peasants who remained on the land is not any more evident so much in their want to enlarge the land, as in their insisting to gain the industrial consumption wares. In the said introduction are put forth the observations on narrators, nature of their narration as well as on their life.

To the selection of texts a list of narrators has been added; a short survey of folk tales and legends that have not been entered into this selection but are contained in the manuscript of the subject collection (rkp. INU, 773) and typological division of folk tales and legends according to international classification (page 68). The texts (mostly legends) that in typological division have been presented descriptively are specified below, as follows:

No. 1 (pretended night apparition), No. 2 (casting spells on the bride), No. 3 (apparition in the church, the priest sanctifies the church), No. 4 (opening of the sky), No. 5 (a witch figured as a big woman, by night) and (processions of the dead), No. 6 (a nightmare), No. 7 (apparition: death in the shape of woman), No. 14 (obscene end: the loss of the penis).

Afterwards there comes the editorial notice with the particulars contained also in this summary.

(Translated by *Petar Zdunić*)